

Nr 45.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition (IX H.T. p. 26 och 161) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1949/50 upptaga vissa anslag till lägre lantbruksundervisning och anslag till skogsvårdskurser m. m. med allenast beräknade belopp.

Sålunda ha upptagits till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Lantbruksskolan vid Ultuna ett förslagsanslag av 42 000 kronor, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt vissa lantbruksundervisningsanstalter: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 927 400 kronor, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt vissa lantbruksundervisningsanstalter: Driftkostnader ett förslagsanslag av 747 000 kronor, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt vissa lantbruksundervisningsanstalter: Bidrag till arvoden åt skolläkare ett förslagsanslag av 10 000 kronor, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser ett reservationsanslag av 93 000 kronor, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till jordbrukets yrkesskolor ett förslagsanslag av 231 800 kronor, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m. ett förslagsanslag av 800 000 kronor, till Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor samt till Undervisning och studieresor för i det mindre jordbruket deltagande män och kvinnor ett anslag av 240 700 kronor. Till Skogsvård m. m.: Bidrag till skogsvårdskurser m. m. har upptagits ett förslagsanslag av 60 000 kronor.

Därefter har Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 4 mars 1949 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 124, under åberopande av ett bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att å riksstaten för budgetåret 1949/50 under nionde huvudtiteln anvisa de anslag, som närmare angivas i utskottets nedan gjorda hemställan.

I detta sammanhang har utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 260 av herr *Bror Nilsson*, likalydande med II: 328 av herrar *Pettersson* i Dahl och *Nilson* i Spånstad vari hemställdt

dels att möjlighet måtte beredas lantmannaskolorna att vid anordnandet av praktisk-teoretisk sommarkurs anställa yrkeslärare, som genomgått driftsledarutbildning,

dels ock att utbildning av kontrollassistenter alltjämt måtte äga rum vid lantmannaskolas fortsättningskurs;

2) I: 265 av herrar *Hjalmar Nilsson* och *Isaksson*, likalydande med II: 336 av herrar *Hæggbloom* och *Nilsson* i Svalöv, vari hemstälts om hyresbidrag med upp till 25 kronor per månad och elev till lantmannaskolor, som ha elever boende utanför elevhemmen, i stället för, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, en höjning av stipendier till sådana elever med 25 kronor i månaden;

3) I: 266 av herrar *Hjalmar Nilsson* och *Isaksson*, likalydande med II: 334 av herrar *Nilsson* i Svalöv och *Hæggbloom*, vari hemstälts att riksdagen måtte uttala sig för

dels att lantmannaskolas fortsättningskurs och längre kurs skola pågå i minst 110 resp. 230 dagar,

dels ock att utbildning av kontrollassistenter skall tillåtas vid samma kurser;

4) I: 267 av herrar *Pålsson* och *Lars Andersson*, likalydande med II: 337 av herr *Sandberg m. fl.*, vari hemstälts att riksdagen måtte besluta

dels att bidrag skall lämnas till försök med praktisk utbildning vid lärings- eller elevgårdar och därmed kombinerad teoretisk utbildning, företrädesvis i Norrland,

dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om särskilda undervisningskonsulenter och biträdande husdjursinstruktörer hos de norrländska hushållningssällskapen förelägges nästa års riksdag,

dels ock att anhålla att Kungl. Maj:t vid fördelningen av de anslag, som anvisas till yrkesutbildning inom jordbruk och skogsbruk, måtte särskilt beakta den stora betydelse, denna utbildning har för Norrlands näringsliv och befolkning;

5) I: 268 av herrar *Bergh* och *Hugo Sundberg*, likalydande med II: 338 av herr *Jansson* i Kalix *m. fl.*, vari hemstälts att riksdagen måtte

dels uttala, att vid den fortsatta utredningen angående principerna för statens studiehjälp bör eftersträvas, att elever vid jordbrukets yrkesskolor icke bringas i sämre läge än elever vid lantmannaskolor,

dels ock för budgetåret 1949/50 höja tilläggsbidragen till jordbrukets yrkesskolor från 30 till 60 kronor per elev och månad samt anvisa därför erforderliga medel;

6) I: 269 av herr *Isaksson m. fl.* likalydande med II: 335 av herr *Hæggbloom m. fl.*, vari hemstälts att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till en för det mindre jordbrukets förhållanden avpassad grundläggande yrkesutbildning.

I propositionen har gjorts följande sammanfattning av Kungl. Maj:ts förslag.

Sammanfattning.

I fråga om den lägre lantbruksundervisningen föreslås en del ändringar i undervisningen vid lantmanna- och lantbruksskolorna i syfte att giva densamma ökat praktiskt värde. Bland annat förordas vissa jämkningar i kursplanerna och en förlängning av ett par huvudkurser. Härjämte föreslås införande av en ny huvudkurs, kallad praktisk-teoretisk sommarkurs och avsedd för ungdom med någon erfarenhet av jordbruk.

Lantbruksskolornas nuvarande ett- och tvååriga kurser anses böra bibehållas med vissa ändringar i fråga om undervisningen samt villkoren för eleverna. Lantbruksskola, som så önskar, bör emellertid i stället för dessa kurser kunna anordna en ettårig arbetsledarekurs.

Statsbidragen till lantmanna- och lantbruksskolornas driftkostnader föreslås skola höjas. Vidare förordas en utvidgning av möjligheterna att erhålla statsbidrag till byggnader samt införande av statsbidrag till anskaffande av materiel för maskinundervisning.

I fråga om statsunderstöd till jordbrukets yrkesskolor föreslås ingen ändring i nu gällande bestämmelser.

Hushållningssällskapens undervisningsverksamhet anses böra utvidgas. Sällskapen böra i princip omhänderväsa kursverksamheten med kombinerad muntlig och skriftlig undervisning. Fast lantbruksundervisningsanstalt bör emellertid efter särskild prövning kunna erhålla statsbidrag för att själv anordna sådan kursverksamhet.

Yrkesutbildningen inom skogsbruket anses lokalt böra ledas av skogsvårdsstyrelserna. Vid dessas sida bör för ändamålet ställas ett särskilt råd i undervisningsfrågor. Verksamheten bör i väsentlig grad ha försökskaraktär. Den bör huvudsakligen bedrivas rörligt i form av kortare instruktionskurser, demonstrationer och dylikt.

Inledning.

Genom beslut den 7 december 1945 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst sex utredningsmän för att i enlighet med uppdragna riktlinjer verkställa utredning rörande yrkesutbildningen inom jordbruket och skogshanteringen.

Med stöd av bemyndigandet tillkallades såsom utredningsmän landshövdingen E. H. Lindberg, tillika ordförande, förvaltaren B. E. H. Eklundh, ombudsmannen i Svenska lantarbetareförbundet G. Held, docenten, jägmästaren L. H. Mattsson Mårn, ledamoten av riksdagens första kammare, agronomen I. Persson och dåvarande sekreteraren, numera förbundsordföranden i Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet Ch. Winroth. Enligt särskilt bemyndigande den 14 februari 1947 tillkallade departementschefen såsom ytterligare utredningsman byråchefen i lantbruksstyrelsen O. A. P:son Arnegren.

Utredningsmännen, vilka antagit benämningen sakkunniga för yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering, ha den 12 november 1948 avgivit betänkande med förslag angående yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering (SOU 1948: 49). Särskilda yttranden ha avgivits dels av ledamöterna Arnegren och Eklundh, dels av ledamöterna Held och Winroth.

Över betänkandet ha utlåtanden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen efter hörande av styrelserna för lantbruksskolorna i Berga, Ulvhäll, Bjärka-Säby, Bollerup, Klagstorp och Varpnäs, lantmannaskolorna i Jälla, Lunnevad, Ingelstad, Bräkne-Hoby, Önnestad, Svalöv, Glömminge, Kävesta, Kyrkerud, Vassbo, Nytorp, Hussborg och Umeå, jordbruksskolorna i Gålö, Sorsele och Pålkem samt Svenska lantbrukslärarinnornas förening och ordföranden i Svenska lantmannaskolornas lärareförening, domänstyrelsen efter hörande av överjägmästarna, skogsstyrelsen efter hörande av skogsvårdsstyrelserna, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, arbetsmarknadsstyrelsen, lantbruksakademien, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, styrelsen för skogshögskolan och statens skogsforskningsinstitut, samtliga hushållningssällskaps förvaltningsutskott, förvaltningsutskotten vid samtliga landsting med undantag av Gotlands, Värmlands, Kopparbergs och Västernorrlands landsting, överståthållarämbetet, stadsfullmäktige i Göteborg, Norrköping och Hälsingborg, Värmlands och Västra Bergslagens skogsarbetsgivareförening, Sveriges kronojägareförbund, 1946 års skolkommission, småbruksutredningen, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Hushållningssällskapens förbund, Sveriges lantbruksförbund, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetareförbundet, Sveriges agronom- och lantbruksläreförbund, Svenska lantbrukstjänstemannaföreningen, Ladugårdsförmännens riksförening, Föreningen skogsarbeten, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, Sveriges skogsägareförbund, Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet samt Riksförbundet landsbygdens folk. Därjämte ha skrifter inkommit från Skånes lantbruksläreförening och Föreningen Sveriges lantbruksskoleföreståndare.

I detta sammanhang har departementschefen anmält, att lantbruksstyrelsen den 6 augusti 1947 avgivit utredning med förslag angående åtgärder för tillgodoseende av behovet inom landet av mjölkkningspersonal.

Utlåtanden över denna utredning ha inkommit från Svenska lantarbetsgivareföreningen, Svenska lantarbetareförbundet samt de sakkunniga för yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering.

Den lokala ledningen och planeringen av yrkesundervisningen.

Förslaget.

De sakkunniga ha som sin mening framhållit, att landstingen, som alltmör kommit att anlitas för åtgärder i fråga om yrkesutbildning, böra svara för planeringen i stort på hithörande område. För ändamålet skall inom

varje landstingsområde finnas en *yrkesundervisningsnämnd*, i vilken vederbörande hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelse böra vara representerade. Av ledamöterna, som föreslagits skola vara sex till antalet, böra fyra, däribland ordföranden, utses av landstinget samt en av hushållningssällskapet och en av skogsvårdsstyrelsen. Två av de sakkunniga ha dock ansett, att samtliga ledamöter böra utses av landstinget.

Yrkesundervisningsnämnden skall vara ett landstingets organ och dess tillsättande regleras genom stadgande i lagen om landsting.

Beträffande hushållningssällskapen, vilkas undervisningsuppgifter avses skola vidgas väsentligt, ha de sakkunniga föreslagit, att sällskapen för att åstadkomma samverkan mellan hushållningssällskapen samt lantbruksundervisningsanstalter och organisationer på jordbrukets område skola tillsätta särskilda *undervisningsnämnder*. I dessa skola ingå representanter för olika intressen.

För den skogliga yrkesutbildningen, som föreslagits skola omhändervhas av skogsvårdsstyrelserna, bör enligt de sakkunniga till varje skogsvårdsstyrelse knytas ett *råd i undervisningsfrågor* med huvudsaklig uppgift att medverka vid den planering av den skogliga undervisningsverksamheten, som årligen skall äga rum. Rådet bör bestå av länsjägmästaren såsom självskrivnen ledamot samt fyra andra, av skogsvårdsstyrelsen utsedda ledamöter. Av de sistnämnda skall en representera domänverket, en det enskilda storskogsbruket, en bondeskogsbruket och en skogsarbetarna. Ledamöterna föreslås skola åtnjuta arvode samt rese- och traktamentsersättning i enlighet med vad som gäller för ledamot av skogsvårdsstyrelse.

Skogsstyrelsen förordas skola bliva tillsynsmyndighet för den lägre skogliga yrkesundervisningen. För handläggning av de arbetsuppgifter, som ha samband därmed, föreslås att en särskild byrådirektörsbefattning skall inrättas.

I fråga om den närmare motiveringen till denna del av förslaget m. m. torde få hänvisas till betänkandet s. 55—59, 166, 193—194 samt propositionen s. 5—7.

Yttrandena.

Önskvärdheten av att yrkesundervisningen på skilda områden skall regionalt samordnas och ledas har betonats i ett flertal yttranden. De härvidlag framlagda förslagen ha i allmänhet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Vissa anmärkningar ha dock framställts.

En redogörelse för vad i huvudsak anmärkts återfinnes i propositionen s. 8—13.

Departementschefen.

Departementschefen har anfört:

»En god yrkesutbildning är en av de viktigaste förutsättningarna för att jordbruket och skogshanteringen i vårt land skola kunna ytterligare utvecklas. Genom 1939 års reformer, då lantbruks-, lantmanna- och lanthushålls-

skolorna fingo sin nuvarande utformning, ordnades den lägre lantbruksundervisningen på ett enligt dåtida krav ändamålsenligt sätt. Framför allt på grund av det snabba framåtskridandet i tekniskt hänseende har emellertid numera uppstått behov av en grundligare och mera allsidig utbildning än den, som i allmänhet för närvarande står till buds. En brist i den nuvarande anordningen är därjämte, att den lämnar stora grupper av befolkningen inom jordbruket och skogsbruket utan möjlighet att komma i åtnjutande av erforderlig utbildning inom ifrågakvarande näringar. Det är därför ett önskemål, att undervisningen tillika anordnas så att den kan komma även dessa befolkningsgrupper till del. Härvid avses icke blott inom näringarna redan verksamma män och kvinnor utan även och kanske i främsta rummet de yngre åldersgrupperna.

Såsom de sakkunniga anfört torde en regional samordning av verksamheten vara erforderlig för att trygga, att verksamheten skall bedrivas planmässigt och utvecklas på önskvärt sätt. I remissyttrandena har även behovet härav vitsordats.

Landstingen ha under senare tid i allt större utsträckning ägnat sig åt yrkesutbildningen och bland annat lämnat avsevärt ekonomiskt stöd till utbildningen vid de fasta lantbruksundervisningsanstalterna. Med hänsyn bland annat härtill finner jag det lämpligt att, såsom föreslagits i betänkandet, den erforderliga regionala samordningen av yrkesutbildningen skall ske under landstingens ledning och med vederbörande landstingsområde som enhet.

Mot inrättandet av de föreslagna yrkesundervisningsnämnderna såsom organ för den samordnande verksamheten har i huvudsak invänts, att dessa nämnder äro onödiga, eftersom de uppgifter, som skulle tillkomma dem, antingen för närvarande ombesörjas av andra styrelser eller nämnder på fullt tillfredsställande sätt eller lämpligen kunna anförtros åt redan befintliga organ.

För min del är jag av den uppfattningen, att de föreslagna yrkesundervisningsnämnderna äro väl ägnade att främja undervisningsverksamheten samt att medverka till en lämplig samordning och planering av denna verksamhet. Emellertid är att märka, att yrkesundervisningen inom jordbruket och skogsbruket utgör endast en begränsad del av den yrkesundervisning, som bedrivs eller stödjdes av landstingen. Frågan om inrättande av dylika nämnder har alltså räckvidd betydligt utöver det område, som behandlas i förevarande betänkande. Redan med hänsyn härtill kan jag icke ansluta mig till förslaget, att inrättandet av dylika nämnder skulle göras obligatoriskt. Jag anser i stället, att det bör ankomma på varje landsting att bestämma, i vilken form landstinget skall söka få till stånd en samordning och en enhetlig ledning av yrkesundervisningen inom dess verksamhetsområde.

Vad nu sagts äger även tillämpning på frågan om det organ, som bör leda vederbörande hushållningssällskaps undervisningsverksamhet. Såsom de sakkunniga framhållit, har ett sällskap redan enligt gällande bestämmelser

möjlighet att uppdraga detta arbete åt en särskild undervisningsnämnd. Det torde väl även kunna antagas, att en dylik nämnd i regel skall ha större möjligheter än sällskapets förvaltningsutskott att ägna tid och intresse åt ifrågavarande uppgifter och därmed också ha större utsikter att nå ett gynnsamt resultat. Eftersom medlemskap i hushållningssällskap i princip kan vinnas av en var i sällskapets område bosatt person, finnes uppenbarligen intet hinder för att i sådan nämnd få önskad representation för olika kategorier. Det bör emellertid ankomma på vederbörande sällskap att självt bestämma, huruvida en dylik nämnd skall tillsättas eller ej.

I fråga om den skogliga yrkesutbildningen synes saken åter ligga annorlunda till. Medan lantbruksundervisningsanstalternas och hushållningssällskapens verksamhet nått viss stadga och inordnats under fastare former, befinner sig den lägre skogliga undervisningen ännu på ett ganska outvecklat stadium. På detta område föreligger därför ett mycket starkt behov av ett organ, som har till speciell uppgift att planera undervisningsverksamheten och skapa kontakt mellan arbetsgivare-, skogsägare- och arbetarorganisationer samt skolstyrelser.

Beträffande frågan, vilket detta organ bör vara, ha delade meningar uttalats. De sakkunnigas förslag innebär, att verksamheten lokalt skall ledas av vederbörande skogsvårdsstyrelse med biträde av ett råd i undervisningsfrågor. I en del yttranden, bland annat från skogsvårdsstyrelsehåll, har icke gjorts någon erinran mot att verksamheten skulle ledas av skogsvårdsstyrelserna men däremot gjorts gällande, att det icke vore nödvändigt att ställa särskilda råd vid skogsvårdsstyrelsernas sida. I några yttranden har slutligen — under hänvisning bland annat till den splittring, som redan nu förelåge beträffande ledningen av den skogliga undervisningen och vilken skulle ytterligare ökas vid ett genomförande av de sakkunnigas förslag — förordats att icke skogsvårdsstyrelserna utan särskilda länsvis tillsatta nämnder skulle handha ifrågavarande verksamhet. I sistnämnda yttranden har även påyrkats, att frågan skulle göras till föremål för ny utredning.

Såsom jag längre fram skall närmare beröra, måste arbetet med förbättrande av yrkesutbildningen inom skogshanteringen i mångt och mycket få försökskaraktär. Det torde med hänsyn därtill ej heller vara möjligt att nu taga definitiv ställning till frågan om organisationen av denna verksamhet. Emellertid synes det angeläget, att verksamheten skall komma i gång utan dröjsmål. Den lämpligaste lösningen är då enligt min uppfattning den, som föreslagits av de sakkunniga, nämligen att verksamheten skall omhändervaras av skogsvårdsstyrelsen och att denna därvid skall biträdas av ett råd med den sammansättning, som angivits i betänkandet. Ledamöterna i nämnden höra utses av skogsvårdsstyrelsen. Eftersom rådets uppgift bland annat skall vara att i yrkesutbildningsfrågor tjänstgöra såsom kontaktorgan mellan skogsvårdsstyrelsen samt skogsarbetare och olika skogsägarekategorier, bör självfallet valet ske efter samråd med de grupper, som ledamöterna skola representera.

Huruvida den nu angivna lösningen bör bibehållas på längre sikt eller ej, torde få bliva beroende på de erfarenheter, som kunna vinnas under det fortsatta arbetet.

Vad de sakkunniga föreslagit angående arvode samt rese- och traktementersättning åt ledamot av ifrågavarande råd synes böra godtagas.

Som tillsynsmyndighet för den av skogsvårdsstyrelserna bedrivna lägre skogliga yrkesundervisningen torde skogsstyrelsen böra fungera. Frågan om inrättande av en särskild befattning inom skogsstyrelsen för handläggning av de arbetsuppgifter, som ha samband därmed, torde ej behöva upptagas i detta sammanhang. Verksamheten torde nämligen icke under budgetåret 1949/50 få sådan omfattning, att en utvidgning av skogsstyrelsens personal kan anses erforderlig. Saken torde i stället böra upptagas i samband med anslagsäskandena för budgetåret 1950/51.

Jag torde till slut få erinra om att min företrädare i ämbetet i propositionen nr 149 till 1948 års riksdag angående organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område uttalade att frågan, vilket organ som i fortsättningen borde omhändervä den centrala ledningen av lantbruksundervisningen, borde upptagas till övervägande, sedan utredningen rörande yrkesutbildningen inom jordbruket och skogsbruket avslutats. Jag delar denna uppfattning och torde därför senare få anmäla sagda fråga för Kungl. Maj:t.»

Utskottet.

Vad Kungl. Maj:t anfört angående behovet av en förbättrad yrkesutbildning på jordbrukets och skogshanteringens område vill utskottet ansluta sig till.

För att de reformer, som avses komma att vidtagas, skola leda till önskat resultat, synes det utskottet nödvändigt att i stor utsträckning lita till lokala initiativ, vilka böra anförtros därför lämpliga organ. De åtgärder, Kungl. Maj:t i sådant hänseende förordat, äro enligt utskottets mening väl ägnade att främja det avsedda syftet och torde därför böra komma till utförande. Utskottet biträder alltså Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del.

De fasta lantbruksundervisningsanstalterna.

Förslaget.

De fasta lantbruksundervisningsanstalterna utgöras för närvarande av dels lantmanna-, lantbruks- och lantushållsskolor, dels jordbrukets yrkeskolor. De förstnämnda skolornas organisation och verksamhet ha reglerats genom stadgan den 21 juni 1940 (nr 724) för statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalter. Jordbrukets yrkeskolor, som äro endast fyra till antalet, ha först genom beslut av 1944 års riksdag fått en något fastare ställning. Sedan dess utgår anslag till deras verksamhet från ett under nionde huvudtiteln uppfört anslag.

De sakkunnigas förslag i fråga om de fasta lantbruksundervisningsanstalterna beröra i fråga om lantmanna- och lantbruksskolorna ävensom jordbrukets yrkesskolor såväl anstalternas organisation och undervisningsplaner som deras personal- och anslagsbehov. Lanthushållsskolorna ha ej behandlats i betänkandet i vidare mån än att vissa ändringar i bestämmelserna om statsbidrag m. m. föreslås skola gälla även dessa skolor.

Organisation.

De sakkunniga föreslå, att *lantmanna-* och *lantbruksskolorna* skola bibehållas i sin nuvarande organisationsform.

Beträffande jordbrukets yrkesskolor förorda de sakkunniga, att skolformen i princip och under benämningen *jordbruksskolor* skall inordnas såsåsom en erkänd form bland de övriga statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalterna. Ledningen av jordbruksskolorna bör i första hand omhändervhas av landstingen och hushållningssällskapen. Även stad, som icke deltagar i landsting, skall kunna upprätta sådan skola. Likaså bör förening eller stiftelse kunna godkännas såsom huvudman. I fråga om jordbruksskolas styrelse föreslås i huvudsak enahanda regler skola gälla som för annan lantbruksundervisningsanstalt.

Undervisning.

Vid de fasta lantbruksundervisningsanstalterna böra såsom hittills kunna anordnas såväl huvudkurser som specialkurser. De sakkunniga framlägga vissa förslag beträffande den närmare utformningen av huvudkurserna. De understryka emellertid, att förslagen icke göra anspråk på att täcka alla vårt lands skilda förhållanden eller att böra få giltighet för obegränsad tid.

Lantmannaskolorna. För närvarande utgöras lantmannaskolornas huvudkurser av vinterkurs, fortsättningskurs till vinterkurs, längre kurs och helårskurs. Dessa förordas skola bibehållas ehuru i modifierad form. Därjämte föreslås, att en ny huvudkurs — praktisk-teoretisk sommarkurs — skall inrättas.

För att lantmannaskolorna skola kunna rätt fylla sin uppgift föreslå de sakkunniga, att teoriundervisningen skall i högre grad än nu är fallet kompletteras med praktisk utbildning och praktiska övningar.

Vinterkursen, som för närvarande i allmänhet omfattar fem månader, bör enligt de sakkunniga utsträckas till eller till inemot sex månader för att större utrymme skall kunna beredas bland annat undervisningen i maskin- och redskapslära, arbetslära samt skogshushållning. I de fall, då en utökning av kurstiden icke lämpligen kan äga rum, torde övervägas, huruvida icke undervisningsplanen bör utformas så, att erforderlig ökning av antalet timmar ändock erhålles åtminstone för undervisningen i maskin- och redskapslära samt arbetslära. De sakkunniga förmena, att under sådana förhållanden undervisningen i svenska och räkning kan begränsas och att man

bör eftersträva att successivt låta dessa ämnen helt försvinna från skolornas schema genom att hänvisa eleverna till att före inträdet i fall av behov komplettera sina kunskaper däri.

Fortsättningskursen till vinterkurs, vilken för närvarande är av två typer, den ena mera teoretisk och den andra mera praktisk, får enligt de sakkunnigas mening sitt största värde, om den anordnas såsom en praktisk kurs. Kurstiden föreslås utsträckt till minst 125 dagar för att den skall omfatta större delen av vegetationsperioden. Teoriundervisningen, som även den bör innefatta övningar och demonstrationer, skall normalt begränsas till omkring 500 timmar. Kontrollassistentutbildning skall icke längre lämnas i denna kurs.

Den under benämningen *längre kurs* anordnade huvudkursen har mycket begränsad betydelse; den förekommer nu endast vid fyra skolor. De sakkunniga anse, att denna kurs ur pedagogiska synpunkter har vissa företräden framför kombinationen vinterkurs + fortsättningskurs. Värdet av kursen skulle dock bli avgjort större, om praktiska övningar i utförandet av olika arbeten finge större utrymme. Av samma skäl som anförts beträffande förlängningen av fortsättningskursen föreslås, att den längre kursen utsträcker till att omfatta minst 250 dagar. Ej heller i denna kurs bör ingå kontrollassistentutbildning.

Helårskursen är för närvarande den kurs vid lantmannaskolorna, inom vilken den rent praktiska utbildningen i jordbruksarbete tillgodoses. Enligt de sakkunniga har helårskursen sin största betydelse i Norrland, där möjligheterna att på annat sätt erhålla ordnad praktisk utbildning äro mindre än i övriga delar av landet. De sakkunniga anse emellertid, att det tillika bör beredas möjlighet för jordbrukarungdom att vid enskilda jordbruk i organiserade former erhålla en praktisk utbildning som, kompletterad med en vinterkurs, giver en med helårskursen likvärdig utbildning. Dock bör helårskursen bibehållas såsom en form att tillgodose behovet av både teoretisk undervisning i jordbruksämnen och sådan praktisk utbildning, som kan förvärvas genom dagligt deltagande i arbetet vid ett skoljordbruk.

Inträde i lantmannaskola kan för närvarande som regel vinnas först efter fyllda 18 år. De sakkunniga förorda, att denna åldersgräns skall bibehållas. För de yngre åldersgrupperna finnes emellertid icke tillgång till någon av det allmänna ordnad utbildning inom jordbruket utom vid de fyra förut nämnda yrkesskolorna. I de sakkunnigas uppdrag har ingått att undersöka huru utbildning för dessa åldersgrupper bör anordnas, varvid i direktiven såsom ett par alternativ ifrågasatts, att särskilda internatskolor skulle inrättas med kortare, i huvudsak praktiskt betonade kurser året runt eller att en sådan kursverksamhet skulle anknytas till de redan befintliga lantmannas- och lantbruksskolorna.

De sakkunniga ha i princip funnit det senare alternativet vara att föredraga. De förorda därför, att vid lantmannaskolor anordnas en huvudkurs, benämnd *praktisk-teoretisk sommarkurs*, för utbildning av ungdom i åldern

16 (undantagsvis 15)—18 år. Kurstiden föreslås skola utgöra minst 125 arbetsdagar. Huvudvikten skall läggas vid praktisk utbildning genom arbete, övningar och demonstrationer med teoretisk undervisning utsträckt över hela kurstiden, så långt ske kan, anknuten till aktuella arbetsuppgifter och övningar. Eleverna föreslås skola kunna erhålla stipendier enligt samma grunder som elever vid vinterkurs.

Genom de praktiskt-teoretiska sommarkurserna skulle emellertid utbildningsmöjligheter öppnas endast för ett mindre antal ungdomar, eftersom en del lantmannaskolor helt sakna skoljordbruk eller äro försedda med ett för litet sådant samt nödiga undervisningslokaler fattas. De sakkunniga föreslå därför, att jordbrukarnas egna möjligheter att lämna en ordnad praktisk utbildning böra utnyttjas, och förorda, att vid lantmannaskolorna skola anordnas *praktikkurser*, vid vilka den praktiska utbildningen förläggas till särskilda elevgårdar, som skola godkännas av lantbruksstyrelsen. Praktikkursen bör bliva ettårig men skall i särskilda fall kunna inskränkas till ett halvt år. Teoretisk undervisning av vägledande art för att eleverna skola kunna tillgodogöra sig den praktiska utbildningen skall, fördelad på tre perioder, envar om en vecka, meddelas vid skolan. Den praktiska utbildningen vi delevgården skall ske planmässigt, och kontakt skall även under denna utbildning upprätthållas mellan skolan och eleven. Eleverna böra, då de utföra arbete, åtnjuta lön. Såsom lämpliga nedre gränser härför förordas 80 procent av dagsverkares lön enligt gällande kollektivavtal mellan Svenska lantarbetsgivareföreningen och Svenska lantarbetareförbundet för elev, som förut under minst ett år varit sysselsatt i jordbruksarbete, och 60 procent därav för annan elev. Undre åldersgräns för inträde föreslås till 16 år.

Lantbruksskolorna. Huvudkurserna vid lantbruksskola äro för närvarande som regel dels tvåårig kurs för utbildning av jordbruksförmän, dels ettårig kurs för allmän praktisk-teoretisk jordbruksutbildning, dels ock ettårig kurs för utbildning av ladugårdsförmän.

De sakkunniga föreslå, att de båda förstnämnda kurserna skola ersättas av en *arbetsledarkurs* om ett år. Den tid, som blir ledig genom sloandet av den tvååriga kursen, bör utnyttjas till ettåriga *praktikkurser*, varvid dock den praktiska delen av utbildningen skall förläggas till skoljordbruket.

Såsom villkor för inträde i arbetsledarkursen böra ställas teoretiska kunskaper, motsvarande minst lantmannaskolas vinterkurs, samt antingen minst tre års praktiskt arbete i jordbruk eller ett års sådant arbete och genomgången praktikkurs.

Utbildningen av ladugårdsförmän skall koncentreras till ettåriga *ladugårdsförmanskurser*. Den nuvarande formen med den praktiska undervisningen förlagd till enskilda gårdar skall således upphöra. Lön föreslås skola utgå till eleverna med minst 60 procent av den kontanta månadslönen för djurskötare enligt gällande avtal mellan Svenska lantarbetsgivareföreningen och Svenska lantarbetareförbundet.

Jordbruksskolorna. Vid de nuvarande yrkesskolorna anordnas tvååriga jordbrukskurser för gossar. Därjämte finnas ettåriga lanthushållskurser för flickor vid Pålkemskolan och Sorselegården.

Enligt de sakkunnigas förslag bör jordbrukskursen fortfarande vara tvåårig, dock med möjlighet för vederbörande skolstyrelse att under vissa förutsättningar intaga elev för endast ettårig utbildning. Möjligheten att vid jordbruksskola anordna utbildning i lanthushåll skall hållas öppen.

Lärarna.

Den viktigaste nyheten i de sakkunnigas förslag angående lärarna vid de fasta undervisningsanstalterna avser införande av en ny kategori av lärare med lägre utbildning än agronomutbildning.

För att tillgodose behovet av lärare för instruktionsmässig handledning av praktiskt arbete och arbetsövningar vid lantbruks- och lantmannaskolor föreslå de sakkunniga att befattningar såsom *yrkeslärare i jordbruksarbete* inrättas. Som kompetenskrav för sådan befattning bör uppställas genomgången driftledarkurs vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut. I detta sammanhang uttala de sakkunniga, att samma kompetenskrav bör uppställas för befattning såsom jordbruksinspektör hos hushållnings-sällskap. Dylika yrkeslärare föreslås skola anställas vid samtliga lantbruksskolor, vid lantmannaskolor, som anordna huvudkurser med praktisk utbildning, samt vid jordbruksskolor av viss minimistorlek. Yrkeslärare i jordbruksarbete bör tillika fungera såsom arbetsledare vid skoljordbruket.

Vid lantbruks- och lantmannaskolor, som anordna ladugårdsförmanskurser, skola enligt förslaget inrättas befattningar som *yrkeslärare i ladugårdsarbete*, med vilka bör förenas uppgiften som ladugårdsföreståndare vid skolan. För utbildning av dessa lärare skola särskilda kurser anordnas.

Ledningen av jordbruksskola föreslås skola omhänderhavas av en föreståndare (rektor) med samma kompetens som föreståndare vid lantbruks- och lantmannaskola. Vidare böra för jordbrukskursen finnas — förutom yrkeslärare i vissa fall — en assistent och, i mån av behov, speciallärare. För undervisningen i lanthushållskursen böra finnas fast anställda ämneslärarinnor.

Statsbidrag.

Beträffande frågan om *statsbidrag till lärarlöner* ha de sakkunniga erinrat om att 1941 års lärarsakkunniga för närvarande utreda bl. a. anställnings- och avlöningsförhållandena för lärarpersonalen vid lantmannas- och lantbruksskolorna. De sakkunniga för yrkesutbildningen ha därför icke föreslagit annan ändring i de gällande lönebestämmelserna (kungörelsen den 5 september 1942, nr 807) än att de förordat, att föreståndare och lärare vid lantmannaskola, där såsom enda huvudkurs anordnas vinterkurs, må med hänsyn till övrig undervisningsverksamhet vid skolan ävensom till

skötelsen av skoljordbruket uppbära lön såsom om ytterligare huvudkurs anordnats.

I fråga om jordbruksskolorna föreslås föreståndare i lönehänseende skola jämnställas med föreståndare vid lantbruksskola samt ämneslärarinna och extra ordinarie ämneslärarinna i ettårig lantbrukshållskurs med motsvarande befattningshavare vid lantbrukshållsskola med helårskurs.

Till avlöning åt yrkeslärare vid jordbruks-, lantbruks- och lantmannaskola förordas i avbidan på lönereglering statsbidrag skola i huvudsak utgå efter de grunder, som nu gälla för yrkeslärare vid jordbrukets yrkesskolor. Tillika förordas, att statsbidrag, som för närvarande utgår till avlönande av husmoder och förmän vid jordbrukets yrkesskolor, icke skall utgå efter omorganisationen.

Till innehavare av elevgård föreslås ersättning skola utgå med 500 kronor per läsår för en elev, 800 kronor för två elever och 1 000 kronor för tre eller flera elever. Hela denna kostnad, som för läsåret 1949/50 beräknas till 39 500 kronor, bör enligt de sakkunniga ersättas av statsmedel.

De sakkunnigas förslag rörande lärarlönerna beräknas medföra en höjning av statsbidraget till avlöningar vid de fasta lantbruksundervisningsanstalterna med omkring 170 000 kronor, jämfört med det belopp som beräknats för budgetåret 1948/49.

Enligt förslaget skall *statsbidrag till driftkostnader* vid jordbruks-, lantmannaskola- och lantbruksskolor utgå dels såsom grundbidrag med 20 kronor per dag, då undervisning vid skolan pågår, och dels såsom tilläggsbidrag med en krona per elev och dag i huvudkurs. Elever vid jordbruksskolor skola själva bekosta sitt uppehälle m. m. men i gengäld erhålla stipendier i likhet med elever vid lantmannaskolorna. Enahanda grunder för beräkningen av driftkostnadsbidraget ha ansetts kunna tillämpas även för lantbrukshållsskolorna.

Driftkostnadsbidrag till praktikkurs vid lantmannaskola- och lantbruksskola föreslås skola utgå med 150 kronor per elev och läsår. Elev i sådan kurs, anordnad av lantmannaskola, bör erhålla fria resor mellan skolan och elevgården.

De avgifter, som elever i lantbruksskolas ettårskurs nu erlägga, anses böra borttagas.

Beslutanderätten om statsbidrag till driftkostnader föreslås överflyttad från Kungl. Maj:t till lantbruksstyrelsen.

Ett genomförande av förslaget i vad angår bidrag till driftkostnaderna kan enligt de sakkunniga beräknas medföra en ökning av det årliga medelsbehovet med i runt tal 440 000 kronor.

Nuvarande bestämmelser om *statsbidrag till nybyggnader* m. m. med tre fjärdedelar av byggnadskostnaden förordas skola utsträckas att gälla också för lantbruksskolor. Beträffande annan skola än lantbruksskola föreslås statsbidrag skola utgå även till ekonomibyggnad — dock endast med hälft-

ten av byggnadskostnaderna — därest ny-, om- eller tillbyggnad av sådan byggnad prövas erforderlig för undervisningens ändamålsenliga bedrivande.

Till jordbruks-, lantmanna- och lantbruksskola föreslås vidare särskilt statsbidrag skola utgå för anskaffande av *undervisningsmateriel för maskinundervisning*. Bidraget har förordats till tre fjärdedelar av kostnaderna.

Liksom hittills böra enligt förslaget *stipendier* utgå till obemedlade eller mindre bemedlade elever vid de statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalterna. På grund av den föreslagna omändringen av bidragsgrunderna till jordbruksskolorna böra även eleverna vid dessa skolor kunna erhålla stipendier. Elev i praktikkurs skall däremot icke kunna ifrågakomma. Den hittillsvarande indelningen av stipendieberättigade elever föreslås skola bibehållas liksom stipendiernas nuvarande belopp. Stipendium till elev vid bl. a. jordbruks-, lantbruksskola och lantmannaskola föreslås dock skola höjas till 115 kronor i månaden i första, 85 kronor i andra och 55 kronor i tredje behovsgraden, om eleven är från annan ort än skolorten och icke kan beredas inackordering i elevhem samt kostnaderna för hans inackordering mera väsentligt överstiga kostnaderna för inackordering i elevhem.

Yttrandena.

En redogörelse för det huvudsakliga innehållet i remissutlåtandena finnes intagen å s. 30—49 i propositionen, till vilken torde i huvudsak få hänvisas.

Den föreslagna förlängningen av fortsättningskursen till vinterkurs från minst 110 till minst 125 dagar har förordats av *lantbrukshögskolans lärarråd* samt *förvaltningsutskottet vid Kalmar läns södra landsting*, *Kronobergs läns landsting* och *Gotlands läns hushållningssällskap*. Sistnämnda förvaltningsutskott har dock ifrågasatt lämpligheten av att sådana kurser anordnas.

Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har funnit en obligatorisk förlängning — om än ur vissa synpunkter önskvärd — vara betänkelig med hänsyn till elevrekryteringen.

I fråga om den längre kursen har förslaget om kurstidens förlängning från minst 230 till minst 250 dagar biträtts av *lantbrukshögskolans lärarråd* samt *Kronobergs läns landstings förvaltningsutskott*.

Bibehållande av kontrollassistentutbildningen i såväl fortsättningskursen som den längre kursen har påfordrats av, bland andra, *Uppsala läns landstings förvaltningsutskott*.

Av de i betänkandet föreslagna nya kurserna vid lantmannaskolorna har den praktisk-teoretiska sommarkursen i huvudsak ansetts lämplig, medan praktikkursen i flera fall blivit föremål för erinringar.

Praktikkursen har förordats av, bland andra, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *förvaltningsutskottet vid Älvsborgs läns södra hushållningssällskap* och

Kristianstads läns hushållningssällskap, Kalmar läns södra landstings förvaltningsutskott, Svenska lantbrukstjänstemannaföreningen och Svenska lantarbetarförbundet. Även *förvaltningsutskottet vid Uppsala läns hushållningssällskap* har anslutit sig till förslaget men framhållit, att det vore svårt att realisera. Enligt utskottets mening skulle förslaget lättare gå att genomföra, om hushållningssällskapen lämnade hjälp vid utväljandet av lämpliga elevgårdar, övervakning av driftsledningen m. m.

Lantbruksstyrelsen har anfört.

Liksom i allmänhet skolorna hyser lantbruksstyrelsen en förhoppning, att dessa förslag skola kunna förverkligas. Styrelsen är emellertid icke övertygad om att praktikkursen skall kunna förverkligas i någon större omfattning. Den ersättning, som lämnas innehavare av elevgård jämfört med de villkor, han har att uppfylla, torde nämligen icke kunna locka många jordbrukare till den föreslagna samverkan. Bemärkas bör nämligen, att, samtidigt som man menar, att många jordbrukare mottaga elever för att därigenom få en billig arbetskraft, i synnerhet erfarna jordbrukare ofta anse, att ansvaret för eleverna är för betungande och elevarbetet i realiteten för dyrt, varför de icke vilja reducera den fasta arbetsstyrkan för att bereda plats för elevarbete. Då det synes angeläget att underlätta en god elevutbildning, bör dock enligt styrelsens mening ett försök göras men under så fria former att en anpassning till förhållandena kan ske. Styrelsen vill därför ifrågasätta, om ej vissa medel böra ställas till styrelsens förfogande för att styrelsen skall kunna i samråd med vissa skolor och möjligen också med hushållningssällskap och genom dessa anordna elevgårdar på bästa möjliga sätt. Därvid finge de sakkunnigas förslag tjäna som riktlinjer för försöksåtgärderna.

Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har ansett praktikkursen särskilt beaktansvärd med hänsyn till att de norrländska skoljordbruken hade relativt begränsad storlek och svårigheter därför kunde uppstå att bereda samtliga elever tillräckligt omfattande praktisk utbildning under sommarhalvåret. *Förvaltningsutskottet vid Gävleborgs läns hushållningssällskap* har däremot uttalat tvivel om möjligheten att i de norrländska länen förlägga den praktiska utbildningen till elevgårdar.

Förslaget har befunnits beaktansvärt även av *förvaltningsutskottet vid Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap*. Utskottet har dock framhållit, att kursen först borde prövas vid någon enstaka skola. Man kunde nämligen icke bortse från de krav, som komme att ställas både i fråga om lokaler och lärarkrafter. Svårigheter att skaffa elevplatser åt ungdomar, som hade någon vana i jordbruksarbete, skulle förmodligen icke uppstå, men elevrekryteringen skulle sannolikt vålla bekymmer. För ungdomar, som helt saknade erfarenhet i jordbruk, vore jordbruksskolorna nog lämpligare. Även *Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* har ansett, att jordbruksskola i många fall skulle kunna ersätta praktikkursen.

Blekinge läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har anfört.

För närvarande är många gånger den praktiska jordbruksutbildningen behäftad med brister genom att eleverna ej få den önskade allsidigheten i den praktiska utbildningen å de gårdar, där de tagit plats som elever. En

förbättring i dessa förhållanden har länge eftersträfvats. Genom den föreslagna auktorisationen av elevgårdar torde emellertid betydande förbättringar kunna påräknas. Förvaltningsutskottet vill emellertid påpeka, att de sakkunniga icke ansett sig kunna förorda ett bibehållande av de ladugårdsförmanskurser, som för närvarande äro organiserade på ungefär motsvarande sätt som de föreslagna praktikkurserna. Vid dessa ladugårdsförmanskurser såges det brista i avseende å egentlig undervisning i det praktiska arbetets utförande och vidare har det visat sig svårt att genomföra en effektiv kontroll över utbildningen. Därest nu ungefär motsvarande utbildningsform skulle tillämpas vid praktikkurserna, synes det vara oundgängligen nödvändigt, att från lantbruksstyrelsens och skolornas sida utövas en effektiv kontroll, framför allt i nyssnämnda avseenden. Förslagets genomförande ställer sålunda mycket stora krav på innehavarna av de tillämnade elevgårdarna och det synes därför nödvändigt, att lantbruksstyrelsens godkännande av gårdarna för varje gång göres tidsbegränsat. Vidare böra lantmannaskolornas lärare stå i fortlöpande kontakt med eleverna och gårdsinnehavarna. Där det går att ordna, böra därför elevgårdarna inte ligga alltför långt ifrån skolorna.

Tveksamhet rörande praktikkursens lämplighet har uttalats av *Riksförbundet landsbygdens folk* och *Kalmar läns norra landstings förvaltningsutskott*, som ifrågasatt om tillräckligt antal elevgårdar skulle kunna anskaffas. Enligt utskottet komme systemet med elevgårdar att i viss mån verka avskräckande, då det lätt gäve intryck av att utgöra ett försök att skaffa billig arbetskraft.

Förvaltningsutskottet vid Kopparbergs läns hushållningssällskap har framhållit, att praktikkursen skulle komma att möta stora praktiska svårigheter. Med skäl kunde nämligen befaras, att endast ett fåtal gårdar uppfyllde de höga krav, som måste ställas på elevgårdarna, och det vore å andra sidan ovisst om innehavarna av sådana gårdar skulle visa sig benägna att mottaga elever på de i betänkandet angivna villkoren. Praktikkursen komme enligt utskottets mening att få sin största betydelse för ungdomar, som icke härstammade från jordbrukarhem.

Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har funnit praktikkursen vara väl kostsam i förhållande till det resultat, som väntades av densamma. Den rent praktiska utbildningen kunde med få undantag erhållas utan kostnad för det allmänna; åtminstone vore så fallet i södra och mellersta Sverige. Den nuvarande efterfrågan på arbetskraft tvingade de jordbrukare, som önskade ha elever, att ordna sådant arbete, att dessa finge nytta av anställningen. Skedde ej så, löpte jordbrukaren risk att mycket snart bliva utan sökande till elevplatserna.

Med hänsyn till kostnaderna har *Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott* ansett, att den teoretiska undervisningen i kursen skulle kunna inskränkas, eftersom kursen ju närmast vore avsedd som förberedelse till fortsatt utbildning vid lantmannaskola. *Uppsala läns landstings förvaltningsutskott* har ställt sig tveksamt till värdet av den teoretiska undervisningen.

Lantbrukshögskolans lärarråd har tillstyrkt praktikkursen endast under förutsättning att eleverna inräknades i den normala arbetsstyrkan. Om så

ej vore fallet, bleve nämligen den praktiska utbildningen lidande av att tillgången på arbetskraft vore för stor.

Inrättandet av *yrkesläraryrkesbefattningar* har i regel förordats i de yttranden, där denna fråga berörts. *Statskontoret* har emellertid avstyrkt förslaget i denna del och som skäl för sitt avstyrkande anfört följande.

De sakkunniga ha utgått från att med tjänsterna i fråga skulle förenas göromålen såsom arbetsledare vid skolorjordbruk eller såsom ladugårdsföreståndare. Oavsett huruvida de nuvarande innehavarna av befattning såsom arbetsledare eller ladugårdsföreståndare innehade den för yrkesläraryrkesbefattningarna uppställda kompetensen, skulle emellertid dessa, därest de prövades lämpliga för uppgiften, antagas till yrkeslärare. Följden skulle bliva, att de hittillsvarande arbetsledarna och ladugårdsföreståndarna för framtiden komme att avlönas såsom yrkeslärare, en anordning, som statskontoret icke kan finna vara tillräckligt motiverad. Såvitt ämbetsverket kan finna, skulle de berörda befattningshavarnas huvudsakliga uppgift även i fortsättningen komma att bliva den som arbetsledare eller ladugårdsföreståndare. Utgifterna för deras avlönande böra fördenskull bibehållas bland skolorjordbrukens driftkostnader.

Vidare har *lantbruksstyrelsen* framhållit, att endast skolor med praktisk elevutbildning i nämnvärd omfattning borde få anslag för avlöning av sådan lärare.

Departementschefen.

»De sakkunnigas förslag, att *lantmanna-* och *lantbruksskolorna* skola bibehållas i sin nuvarande organisationsform, vill jag ansluta mig till. Vad som föreslagits rörande inordnandet av jordbrukets yrkesskolor under benämningen *jordbruksskolor* bland de övriga statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalterna synes mig däremot fordra närmare överväganden.

I propositionen nr 54 till 1944 års riksdag angående anslag till jordbrukets yrkesskolor framhölls, att i det statliga undervisningssystemet icke inginge någon skolform, som toge sikte på att möjliggöra för ungdom att omedelbart efter slutad folkskola förvärva såväl praktisk som teoretisk yrkesutbildning i jordbruk. I allt större utsträckning lockades landsbygdens ungdom därför av de goda möjligheterna till yrkesutbildning inom hantverk och vissa industrier och lämnade jordbruksnäringen för att övergå till andra yrken. Praktisk och teoretisk yrkesutbildning i jordbruk vid läroanstalt skulle emellertid sannolikt öppna möjligheter för ungdomen — särskilt för den som icke i hemmet hade tillfälle till utbildning i jordbruk — att tidigare än eljest skulle vara fallet erhålla goda anställningar inom jordbruket. Det framstode därför såsom angeläget, att åtgärder skulle vidtagas i syfte att bereda möjligheter till en god utbildning i jordbruk så snart som möjligt efter fullbordad folkskoleutbildning.

Att tillfälle bör finnas för ungdom att omedelbart efter den obligatoriska skolgången kunna erhålla utbildning i jordbruk torde icke vara föremål för tvekan. Däremot kunna olika meningar råda om den form, i vilken denna

utbildning bör anordnas. Mot de föreslagna jordbruksskolorna — här bortses från undervisningen i lanthushållning — synes den erinringen kunna göras, att de icke tillräckligt nära anknyta till lantmänna- och lantbruksskolorna. Sålunda har inträdesåldern med hänsyn till folkskoleundervisningen måst bestämmas så, att det ofta torde bliva omöjligt för elev vid jordbruksskola att omedelbart efter kursens slut vinna inträde vid lantmannaskolas vinterkurs. I fråga om villkoren för inträde vid vinterkurs har vidare ingen hänsyn tagits till utbildningen vid jordbruksskola, utan denna har jämförts med sysselsättning med lantbruksarbete i allmänhet.

Om jordbruksskolorna sålunda icke ha större betydelse såsom grund för den fortsatta utbildningen, kunna de givetvis likväl vara önskvärda bland annat med hänsyn till det självständiga värdet av den undervisning, som där meddelas. Enligt min mening kan emellertid motsvarande utbildning utan svårighet inhämtas på annat sätt, t. ex. genom kortare kurser vid lantmänna- eller lantbruksskola, kombinerade med praktiskt arbete vid föräldragården eller annorstädes. Då kostnaderna för jordbruksskolorna äro avsevärda samt lantmänna- och lantbruksskolorna icke utnyttjas till fullo, skulle en sådan anordning vara att föredraga. Jag vill här särskilt erinra om den praktisk-teoretiska sommarkurs vid lantmannaskolorna, som de sakkunniga föreslagit och som i mångt och mycket synes kunna giva samma tillfälle till jordbruksutbildning som genomgång av jordbruksskola. För sådan ungdom, som ej har annan möjlighet till jordbruksutbildning, kunna jordbruksskolorna emellertid onekligen ha betydelse. Medan det i södra och mellersta Sverige endast undantagsvis möter svårighet att skaffa sig utbildning genom praktiskt arbete i jordbruk och kurser vid lantmänna- och lantbruksskola, får man icke bortse från att möjligheterna därtill äro betydligt mindre särskilt i vissa delar av Norrland. Jag ansluter mig alltså närmast till den uppfattning, som kommit till uttryck i åtskilliga yttranden, nämligen att jordbruksskolorna måste anses ha en viss betydelse i Norrland men att skolformen däremot knappast kan anses erforderlig i södra och mellersta Sverige. Något slopande av det statliga stödet åt Gälöskolan vill jag dock ej för närvarande ifrågasätta. Utvecklingen av denna skolform bör emellertid följas med uppmärksamhet. Den i förhållande till antalet utexaminerade elever kostsamma undervisningen gör det även önskvärt, att andra vägar prövas för meddelandet av den utbildning, som avses med jordbruksskolornas verksamhet. Jag finner mig därför icke kunna förorda, att dessa skolor inordnas bland övriga statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalter. Skolorna böra alltså tills vidare bibehålla sin nuvarande ställning och erhålla statsbidrag till avlönande av lärare och till driftkostnader efter hittills tillämpade grunder. Den reformering av undervisningsplanen, som förordas av de sakkunniga, torde kunna genomföras utan hinder härav.

Den av Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott gjorda hemställan att folkhögskola, som meddelade en mera omfattande lantbruksundervisning och även angåve denna undervisning såsom ett av skolans syften, skulle beredas plats i programmet för den statsunderstödda jordbruksunder-

visningen kan jag icke biträda. Även om lantbruksundervisning erhåller utrymme på schemat, ligga dock folkhögskolans huvudsakliga uppgifter utanför jordbrukets område. Ett samordnande av dessa skolor, till vilkas verksamhet bidrag utgår ur anslag under åttonde huvudtiteln, med de fasta lantbruksundervisningsanstalterna synes mig därför olämpligt.

I fråga om undervisningen vid de fasta lantbruksundervisningsanstalterna vill jag till en början understryka, att utvecklingen på jordbrukets område och den fortgående rationaliseringen ställa allt större krav på yrkesskicklighet hos den jordbrukande befolkningen. Det synes mig därför riktigt att, såsom de sakkunniga föreslagit, minska undervisningen i de allmänna ämnen till förmån för fackämnena. Jag vill även biträda förslaget i den del det avser att i högre grad än för närvarande är fallet komplettera den teoretiska undervisningen med praktiska övningar och demonstrationer. På grund av skoljordbruken finnas numera goda tillfällen att giva utbildningen en betydligt ökad praktisk inriktning.

En sak, som i detta sammanhang påkallar den största uppmärksamhet, är vidare, såsom framhållits i ett par yttranden, att utbildningen skall bliva sådan, att den stora gruppen av mindre jordbrukare har möjlighet att få en efter deras speciella behov anpassad undervisning. Den omläggning av undervisningen, som de sakkunniga förordat, synes i detta hänseende innebära ett framsteg. Det torde även kunna förutsättas, att skolorna skola sträva att lägga sina kurser så, att de komma att motsvara det föreliggande undervisningsbehovet. Från statsmakternas sida bör givetvis också tillses, att en sådan strävan ej motverkas genom uppställandet av alltför stora krav på enhetlighet i kursplanerna eller på annat sätt.

Vad *lantmannaskolorna* beträffar böra dessa liksom för närvarande intaga en central ställning inom yrkesutbildningen för jordbruket. De *n u v a r a n d e h u v u d k u r s e r n a* torde i huvudsak böra anordnas efter de linjer, som angivits av de sakkunniga. Stor frihet bör dock såsom nyss nämnts finnas för skolorna härutinnan, så att kurserna kunna anpassas efter de lokala behoven och därigenom i görligaste mån tillfredsställa ortsbefolkningens önskemål. De normalplaner, som uppgjorts för undervisningen, synas i huvudsak lämpligt avvägda med hänsyn till valet av läroämnen och till fördelningen av undervisningstimmarna. Ökningen av undervisningen i maskin- och redskapslära, arbetslära och skogshushållning torde motsvara det praktiska livets krav och bidra till att avsevärt höja utbildningens värde. Däremot hyser jag vissa betänkligheter mot förslaget att minska eller avskaffa undervisningen i svenska och räkning i vinterkursen. Folkskoleundervisningen torde ännu icke överallt ha nått en sådan nivå, att man vågar förutsätta att eleverna ha tillräckliga förkunskaper för att utan svårighet kunna omedelbart tillgodogöra sig undervisningen i lantmannaskolans fackämnen. De år, som förflyta mellan folkskolan och yrkesutbildningen, göra därjämte säkerligen en repetition av folkskolekursen i dessa delar nödvändig i flertalet fall. Svenska och räkning böra därför enligt min mening kvarstå

på schemat, men undervisningen däri bör lämpligen icke givas större omfattning än som påkallas av fackämnen. Genom att lantbruksstyrelsen har att granska skolornas kursplaner torde tillräcklig garanti finnas för att sådan begränsning kommer att iakttagas.

Beträffande vinterkursen är det såsom de sakkunniga framhållit ett önskemål att antalet undervisningstimmar för fackämnen kan ökas. I den mån utrymme härför icke kan erhållas genom minskning av undervisningen i de allmänna ämnena, skulle en förlängning av kurstiden erfordras. Emellertid torde denna utväg i allmänhet icke vara möjlig i södra och mellersta Sverige. I de norra delarna av landet med deras kortare vegetationsperiod torde däremot en förlängning av kurstiden vara genomförbar. Med hänsyn härtill böra skolorna ha möjlighet att anpassa vinterkursen efter jordbrukets arbetssäsong i respektive bygd. Kursens minimilängd bör dock fastställas. Därvid synes den nuvarande bestämmelsen om en kurstid av minst 125 dagar böra bibehållas.

Även om ur pedagogisk synpunkt den längre kursen är att föredraga framför vinterkurs jämte fortsättningskurs, torde det dock vara av värde att fortsättningskurs kan anordnas, så länge intresse därför finnes. Förslaget om förlängning av fortsättningskursen från minst 110 till minst 125 arbetsdagar synes vara välgrundat liksom även förlängningen av den längre kursen från minst 230 till minst 250 arbetsdagar. Undantag bör dock kunna medgivas av lantbruksstyrelsen, där så finnes påkallat. Anledning torde vidare ej finnas att slopa helårskursen.

Jag biträder förslaget, att utbildning av kontrollassistenter ej skall ske vid fortsättningskurs eller längre kurs utan vid särskilda för ändamålet anordnade kurser.

Den föreslagna nya huvudkursen, d. v. s. den praktisk-teoretiska sommarkursen, torde kunna bereda de yngre åldersgrupperna icke oväsentligt ökade möjligheter till god utbildning i lämpliga former. Av särskild betydelse torde denna kurs bliva för dem, som sakna möjlighet att på annat sätt deltaga i jordbruksarbete. På grund av att skoljordbruken i allmänhet äro små måste man emellertid räkna med att lantmannaskolorna icke kunna mottaga tillräckligt antal elever. Möjlighet till liknande utbildning bör därför såsom de sakkunniga framhållit beredas i annan form. Värdet av den i detta syfte föreslagna praktikkursen synes mig dock ovisst.

Det stora flertalet ungdomar förvärva sin praktiska utbildning i huvudsak genom arbete vid föräldragården eller såsom anställda jordbruksarbetare. Det förefaller mig redan med hänsyn härtill icke sannolikt, att systemet med elevgårdar skulle få någon större betydelse ur utbildningssynpunkt. Eftersom möjligheterna att effektivt utnyttja eleverna i arbetet skulle bliva relativt begränsade, därest detta skall giva den utbildning, som de sakkunniga avsett, synes det vidare tveksamt, om lämpliga elevgårdar komma att stå till buds ens för den ersättning, som förutsatts i betänkandet. Mot förslaget synas vidare tala de erfarenheter som, enligt vad de sakkunniga själva framhållit, vunnits av systemet med att förlägga utbildning av ladugårds-

förmän till enskilda gårdar. Av framför allt de skäl, som nu nämnts, anser jag mig icke kunna tillstyrka förslaget om inrättande av elevgårdar. Där-
emot synes tanken på en sådan teoretisk utbildning, som enligt förslaget
skulle ingå i praktikkursen såsom handledning för och komplement till det
praktiska arbetet, förtjäna beaktande. Det torde nämligen vara av vikt, att de
ungdomar, vilka utföra jordbruksarbete å föräldragården eller såsom annor-
städes anställda jordbruksarbetare, kunna erhålla grundläggande teoretiska
kunskaper, varigenom de kunna med större behållning tillgodogöra sig den
utbildning, som de förvärva i sitt dagliga arbete. Fastän skolorna med denna
anordning icke skulle få kontroll över den praktiska delen av undervisning-
en, finnes säkerligen likväl möjlighet att på lämpligt sätt anordna dessa
kurser, så att de bliva till verklig nytta. Även för skolornas del bör det vara
angeläget att sådana kurser komma till stånd, eftersom dessas betydelse
icke minst ligger däri, att de äro i hög grad ägnade att väcka intresset för
fortsatt utbildning.

Beträffande *lantbruksskolorna* ha de sakkunniga föreslagit en genomgri-
pande omläggning av undervisningen. Denna omläggning innebär i huvud-
sak — bortsett från utbildningen av ladugårdsförmän — att den tvååriga kur-
sen ävensom ettårskursen för allmän praktisk-teoretisk jordbruksutbild-
ning skola ersättas med en ettårig arbetsledarkurs samt inträdesfordring-
arna avsevärt skärpas. I likhet med vad som uttalats i ett stort antal ytt-
randen finner jag emellertid lämpligheten av en sådan omläggning kunna
starkt ifrågasättas.

Lantbruksskolornas huvudsakliga uppgift bör liksom för närvarande vara
att utbilda de arbetsledare och förmän, som behövas inom jordbruket. Även
om hänsyn tages till att enligt förslaget sökande till arbetsledarkurs skall
ha avsevärt längre tids praktisk utbildning än vad nuvarande fordringar
föreskriva, synes den tid, som i kursen anslagits till praktisk undervisning,
likväl vara så kort att den knappast kan bereda eleverna tillfälle att för-
värva nödig förtrogenhet med förekommande arbeten å större jordbruk. Ej
heller torde tillräcklig tid eller tillräckligt många arbetstillfällen stå till
buds för att eleverna skola kunna i önskvärd utsträckning övas i arbetsled-
ning. Ur pedagogisk synpunkt är det därjämte otvivelaktigt förenat med svår-
igheter att med tillfredsställande resultat anordna en så starkt koncentre-
rad undervisning, som arbetsledarkursen innefattar. Man torde nämligen
höra räkna med att elevernas förkunskaper komma att vara mycket varie-
rande. Vidare synes arbetsledarkursen icke vara ägnad att helt kunna er-
sätta ettårskursen såsom lämplig utbildning för jordbrukare med eget
lantbruk eller såsom förutbildning till driftsledarkurs eller till studier vid
lantbrukshögskolan. Slutligen bör beaktas, att kravet på genomgången vin-
terkurs eller på därmed jämförliga teoretiska kunskaper för att vinna inträ-
de vid kursen säkerligen kommer att i många fall från lantbruksskolorna
utestänga ungdom, vars ekonomiska förhållanden icke tillåta sådana för-
beredande studier.

Med hänsyn till de anförda olägenheterna synes det mig så mycket mind-

re påkallat att avskaffa den rådande ordningen som det i remissutlåtandena vitsordats, att lantbruksskolornas nuvarande kurser givit utmärkta resultat och äro uppskattade. Arbetsledarkursen torde icke heller medföra någon förbättring i utbildningen, som icke kan vidtagas inom ramen för den bestående organisationen. Den svårighet att erhålla tillräckligt antal elever till den tvååriga kursen, som föreligger på sina håll, torde icke ha sin grund i att denna kurs ej omfattas med förtroende utan snarare bero därpå, att kursen blivit i högre grad än förut ekonomiskt ofördelaktig för eleverna. Särskilt efter de senaste årens höjning av arbetslönerna torde det för många ha framstått såsom en alltför dyrbar utbildning att under två år behöva ägna sin arbetskraft åt skolan. För att återställa en skälig proportion mellan värdet av undervisningen jämte andra eleven tillkommande förmåner samt å andra sidan det av eleven utförda arbetet synes skolan böra lämna skälig kontantlön till eleven under det första kursåret. Denna lön bör lämpligen motsvara gängse arbetslön med avdrag för kost och logi. Genom en sådan anordning skulle denna kurs i avsevärt ökad omfattning kunna stå öppen även för mindre bemedlade elever. Av remissyttrandena från bland andra lantbruksstyrelsen synes framgå, att man kan räkna med att skolorna äro beredda att vidtaga en dylik ändring i villkoren för elevutbildningen. Jag utgår därför från att denna ändring skall komma till stånd. Skulle så ej bliva fallet, torde frågan om utbildningen vid lantbruksskolorna och statsunderstödet till dessa få upptagas till förnyat övervägande.

Ehuru jag sålunda förordar, att lantbruksskolornas nuvarande tvååriga kurs och ettårskurs i allmän praktisk-teoretisk jordbruksutbildning i princip bibehållas, bör dock möjlighet finnas för lantbruksskola att efter tillstånd av lantbruksstyrelsen få anordna ettårig arbetsledarkurs efter i hudsak de linjer, som angivits av de sakkunniga.

Liksom lantmannaskolornas kurser böra kurserna vid lantbruksskolorna i fråga om undervisningsplanerna undergå de förändringar, som äro påkallade av den fortskridande utvecklingen på jordbrukets område. Särskild hänsyn bör därvid tagas till lantbruksskolornas speciella uppgifter. Bland annat torde sålunda undervisningen i maskin- och redskapslära, arbetslära och eventuellt i skogshushållning böra utökas. Vidare synes i kurserna böra ingå utbildning i arbetsstudieteknik och arbetsledningens psykologi. Liksom i fråga om lantmannaskolorna bör dock stor frihet råda i fråga om undervisningsplanens utformning.

Vad angår inträdesfordringarna till den tvååriga kursen torde liksom för närvarande böra fordras, förutom genomgången folkskola eller motsvarande utbildning, att sökande skall ha fyllt 18 år, dock med möjlighet till dispens då särskilda skäl föreligga, ävensom att sökanden har minst ett års föregående praktik i lantbruksarbete. Eftersom undervisningen i den ettåriga kursen för allmän praktisk-teoretisk jordbruksutbildning skall bedrivas gemensamt med tvåårskursens äldre avdelning, torde beträffande sökande till ettårskursen därjämte böra fordras, att sökanden besitter sådana teoretiska kunskaper i svenska språket, räkning med geometri samt naturlära, som svara mot vad som inhämtas under tvåårskursens första arbetsår.

Den kursavgift om i regel 300 kronor, som eleverna vid den ettåriga kursen för närvarande ha att erlägga, torde böra få bibehållas.

Förslaget rörande ladugårdsförmanskursen synes i huvudsak kunna godtagas. Dock torde det kunna ifrågasättas, om icke vissa fackämnen, som äro av speciell betydelse för eleverna i sådan kurs, t. ex. utfodringslära, tilldelats alltför ringa antal undervisningstimmar i förhållande till andra ämnen. Denna fråga torde få prövas av lantbruksstyrelsen vid fastställandet av undervisningsplaner.

För att utbildningen vid de fasta lantbruksundervisningsanstalterna skall lämna ett tillfredsställande resultat fordras, att goda lärarkrafter stå till förfogande. För närvarande utgöres lärarpersonalen vid de fasta skolorna av personer med agronomutbildning. Vid sådana skolor, som meddela praktisk utbildning, omhänderhaves därjämte viss undervisning av befallningsmannen eller annan befattningshavare vid skoljordbruket samt av ladugårdsföreståndaren, ehuru dessa icke tillerkänts ställning såsom lärare eller erhållit någon särskild utbildning för uppgiften.

De sakkunniga ha understrukt vikten av att de, som anlitas såsom lärare, ha pedagogisk utbildning. I fråga om de agronomiskt utbildade lärarna inskränker sig emellertid denna utbildning till en kurs i pedagogik om 25 timmar i samband med studierna vid lantbrukshögskolan. De sakkunniga anse i likhet med vad lantbruksstyrelsen anfört därom i annat sammanhang, att utbildningen i pedagogik bör fördjupas samt kompletteras med undervisning i psykologi jämte praktiska undervisningsövningar och provlektioner. Vid sidan av dessa lärare böra enligt de sakkunniga finnas s. k. yrkeslärare, likaledes med viss pedagogisk utbildning. Dessa avses skola handhava den rent instruktionsmässiga handledningen av praktiskt arbete och arbetsövningar. Under vissa omständigheter skulle härigenom en extra ordinarie befattning vid lantbruksskolorna för agronomutbildad lärare kunna indragas.

Den föreslagna förbättringen av lärarnas utbildning vill jag biträda. Det torde få ankomma på styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök att vidtaga eller föreslå de åtgärder, som erfordras för åstadkommande av den önskade förbättringen. Att skapa en ny kategori lärare, innan erfarenhet vunnits rörande den planerade ordningen för undervisningen, synes mig däremot icke lämpligt. Med hänsyn till att svårigheter finnas att sysselsätta redan de nuvarande lärarna under hela året, torde man först sedan verksamheten kommit igång tillräckligt säkert kunna bedöma, i vad mån kurser komma att anordnas i sådan utsträckning, att yrkeslärarna bliva erforderliga. I stället för dessa yrkeslärare böra därför tills vidare lämpligen timavlönade speciallärare anlitas i mån av behov. Härjämte bör förmanspersonalen liksom hittills biträda vid det praktiska arbetet och arbetsövningarna. Någon indragning av de extra ordinarie ämneslärarna vid lantbruksskolorna torde under dessa förhållanden ej kunna komma i fråga.

För att undervisningen vid de fasta skolorna skall kunna få den omfattning, som de sakkunniga avsett, torde det vara nödvändigt, att större belopp än hittills skola utgå till verksamheten. Liksom för närvarande måste bidragen i första hand lämnas av staten och landstingen. Emellertid äro landstingens ekonomiska möjligheter mycket olika. För att även ekonomiskt mindre bärkraftiga bygder skola kunna anordna en god yrkesutbildning, torde det därför vara väl motiverat att låta kostnaderna i ökad utsträckning täckas av statsmedel. Någon differentiering av statsbidragen efter förhållandena i olika delar av landet är jag dock icke beredd att förordna.

Vad först angår lantbruks-, lantmanna- och lantushållsskolorna böra lärarlönerna vid dessa fortfarande helt bestridas av statsmedel samt, i avbidan på att 1941 års lärarlönesakkunniga skola avsluta sin nu pågående utredning rörande lärarpersonalens anställnings- och avlöningsförhållanden, utgå efter nu gällande grunder. Undantag synes dock böra göras för föreståndare och lärare vid lantmannaskola, vid vilken ingen annan huvudkurs än vinterkurs anordnas. Tills vidare bör, såsom de sakkunniga anfört, enligt Kungl. Maj:ts beprövande i varje särskilt fall till sådan föreståndare och lärare, med hänsyn till hans arbete med skötseln av det numera obligatoriska skoljordbruket samt övrig undervisningsverksamhet vid skolan, kunna utgå lön såsom om ytterligare huvudkurs anordnats. På de lokala organen bör liksom hittills ankomma att sörja för bostad åt lärarna eller, där så icke kan ske, giva dem kontant ersättning därför. Där sådan kontant ersättning förekommer bör emellertid statsbidrag kunna utgå till bestridande av tre fjärdedelar av ersättningen, i den mån denna icke överstiger vad som i och för sig kan anses skäligt.

I fråga om driftkostnaderna vid ifrågavarande skolor har anmärkts, att de nuvarande grunderna för statsbidragen icke taga nödig hänsyn till elevantalet eller undervisningens omfattning. Såsom de sakkunniga framhållit böra reglerna för bidragen i stället utformas så, att en automatisk höjning äger rum, om kurstiden och elevantalet öka. Detta önskemål torde i tillräcklig mån bliva tillgodosett, därest bidraget fastställs att utgå med visst belopp per undervisningsdag — oavsett om en eller flera kurser pågå — jämte ett tilläggsbidrag för varje elev och dag i huvudkurs. De belopp, som de sakkunniga föreslagit i sådant hänseende, eller 20 kronor per undervisningsdag och en krona per elev och dag, synas vara lämpligt avvägda. Nu gällande maximering av driftkostnadsbidraget till högst tre fjärdedelar av de utav lantbruksstyrelsen godkända kostnaderna, efter avdrag för influtna hyror för elevbostäder, bör bibehållas liksom även villkoret, att bidrag icke må utgå, med mindre från annat håll tillskjutes ett belopp om minst en tredjedel av bidraget. I detta sammanhang vill jag framhålla såsom i hög grad önskvärt, att hyrorna för bostäder i elevhem sättas så lågt, att de icke komma att utgöra något hinder för mindre bemedlade eller obemedlade att delta i undervisningen. Skolorna böra emellertid äga frihet att själva bestämma dessa hyror. Beträffande vissa kurser har i en del yttranden anmärkts, att det minimiantal elever, som skulle finnas för att statsbidrag

skulle kunna utgå, satts för högt. Dessa anmärkningar finner jag i viss mån befogade. Lantbruksstyrelsen torde därför äga medgiva undantag från dylika villkorsbestämmelser.

Ansökan om bidrag till driftkostnader bör prövas av lantbruksstyrelsen i stället för såsom för närvarande av Kungl. Maj:t. Förskott torde böra utgå på grundval av det beräknade bidraget till vederbörande skola för det läsår, bidraget avser.

Statsbidrag till byggnadsarbeten kan för närvarande utgå med tre fjärdedelar av kostnaderna för lokaler, som äro erforderliga för skolverksamheten, däri inbegripet bostäder för lärare och elever. Till ekonomibyggnader utgår däremot icke bidrag. Vidare äro lantbruksskolor undantagna från rätten till bidrag.

Genom den ökade praktiska inriktning, som utbildningen enligt förslaget skall erhålla, kommer undervisningen att i större omfattning än hittills förläggas utanför lektionssalarna. Härigenom komma de för skoljordbruket avsedda byggnaderna att i allt större utsträckning tagas i anspråk för undervisningen och den nuvarande skillnaden mellan själva skolan och skoljordbruket att luckras upp. Jag finner därför i likhet med de sakkunniga det skäligt, att statsbidrag i viss utsträckning skall utgå även till täckande av kostnader för ny-, till- eller ombyggnad för skoljordbruk vid lantmannaskola. Däremot kan jag icke ansluta mig till de sakkunnigas förslag i fråga om utformningen av bidragsbestämmelserna. Att avgöra om eller i vad mån en dylik byggnad är motiverad för undervisningens ändamålsenliga bedrivande torde i praktiken bliva en synnerligen svårlost uppgift. Jag anser det vara att föredraga att bidrag skall utgå enligt enklare regler och förordar därför, att bidrag skall utgå med 25 procent av kostnaden för sådana byggnader som erfordras för skoljordbruket oberoende av om byggnaden jämväl behövs för undervisningens ändamålsenliga bedrivande eller ej. Frågor om dylika bidrag torde åtminstone tills vidare böra prövas av Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t bör emellertid äga befogenhet att helt eller i viss utsträckning överlåta beslutanderätten i dessa ärenden till lantbruksstyrelsen. Anledningen till att lantbruksskolorna undantagits från statsbidrag till byggnadsarbeten har varit, att även skolbyggnaderna vid dessa ansetts ingå som en del av de för skoljordbrukets drift erforderliga byggnaderna och kostnaderna för dem därför skäligen böra bäras av skoljordbruket. Emellertid har det stundom visat sig svårt för lantbruksskolorna att få till stånd tidsenliga skollokaler. På grund härav har i ett fall efter riksdagens medgivande utgått bidrag till byggnadsarbeten vid sådan skola. Om undervisningen reformeras i enlighet med vad jag förut föreslagit, torde den ekonomiska belastningen av skoljordbruket ytterligare ökas och det kan därför ifrågasättas huruvida lönsamheten kan bliva så stor, att den medgiver byggande av tidsenliga undervisningslokaler. Jag biträder därför de sakkunnigas förslag, att lantbruksskola skall kunna erhålla statsbidrag med tre fjärdedelar av de av Kungl. Maj:t godkända kostnaderna för uppförande av erforderliga lokaler för skolverksamheten, däri

inbegripet bostäder för lärare och elever, ävensom för om- eller tillbyggnad eller förvärv av sådana lokaler. Däremot synes bidrag ej böra utgå till ekonomibyggnader.

Lanthushållsskola torde liksom hittills i fråga om byggnadsbidrag böra jämföras med lantmannaskola.

Att bidrag, såsom ifrågasatts i ett yttrande, skulle utgå retroaktivt för redan uppförda byggnader kan jag icke förorda.

Ett av de ämnen, i vilka undervisningen vid lantmanna- och lantbrukskolorna avses skola bli avsevärt utökad, är maskinlära. För att detta skall bli möjligt fordras emellertid, att fullgod undervisningsmateriel står till förfogande. På grund av att sådan materiel betingar tämligen höga priser, bör statsbidrag utgå för anskaffning därav. Bidrag bör härvid lämnas icke blott till den första uppsättningen av maskiner utan även till sådan senare nyanskaffning, som icke hänför sig till förslitning. Bidrag bör dock ej utgå för anskaffande av maskiner, som äro nödvändiga för skoljordbrukets behöriga skötsel vid normal drift, även om dessa jämväl skola stå till förfogande för undervisningen. Det torde lämpligen böra ankomma på lantbruksstyrelsen att uppgöra förteckning på sådan undervisningsmateriel, som bör finnas vid de olika skolorna.

Jämväl bidraget till undervisningsmaterielen för maskinundervisning bör utgå med tre fjärdedelar av de styrkta kostnaderna. Bidrag bör beviljas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av lantbruksstyrelsen. Såsom villkor för bidrag torde böra angivas, att undervisningsmaterielen må avyttras eller användas för annat ändamål endast med lantbruksstyrelsens medgivande.

Jag har förut anfört, att statsbidrag till avlönande av lärare och till driftkostnader vid jordbrukets yrkesskolor bör utgå enligt nu gällande grunder. I enlighet med den ställning jag intagit till denna skolform anser jag mig ej kunna förorda, att statsbidrag till byggnader eller till undervisningsmateriel utan vidare skall lämnas dessa skolor i vidare mån än som för närvarande är stadgat. Möjlighet bör emellertid finnas för Kungl. Maj:t att medgiva att dylik skola får uppbära sådant statsbidrag enligt samma grunder, som här föreslagits för lantmannaskola.

I ett par yttranden har anförts att bidrag till skolor, som inrättats efter år 1948, borde utgå endast under förutsättning att skolorna dreves av landsting eller hushållningssällskap. Vidare borde statsbidrag till byggnader eller maskiner icke utgå till sådana före år 1949 inrättade skolor, som ägdes av annan än landsting eller hushållningssällskap. Med anledning härav vill jag framhålla att jag, då skolverksamheten i fortsättningen kommer att huvudsakligen vila på landstingen och hushållningssällskapen, finner det önskvärt att en viss kontroll skall utövas över inrättandet av nya skolor med andra huvudmän. I enlighet härmed anser jag att statsbidrag till skola, som efter utgången av år 1948 inrättas av annan än landsting eller hushållningssällskap, bör utgå endast efter medgivande av Kungl. Maj:t i varje särskilt

fall. Beträffande före sagda tidpunkt inrättade skolor torde några inskränkningar i nu utgående bidrag icke böra göras. De nu föreslagna bidragen till byggnader och till anskaffande av vissa maskiner torde däremot böra utgå till sådan skola endast därest skolan äges av landsting, hushållningssällskap eller sådan förening eller stiftelse, som har till ändamål att upprätthålla lantmannaskola, lanthushållsskola eller lantbruksskola och vilkens stadgar blivit fastställda av Kungl. Maj:t. Möjlighet bör emellertid finnas för Kungl. Maj:t att medgiva undantag härifrån.

Stipendium till elev vid lantmannaskola, som ej är bosatt i skolorten samt ej kan erhålla bostad i elevhem och därför får vidkännas högre inackorderingskostnad torde, i likhet med vad som i motsvarande läge gäller för stipendium till elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning, böra få höjas med 25 kronor utöver det stipendiebelopp, som eljest skulle ha utgått. I övrigt kan jag, med hänsyn till pågående utredning angående principerna för statens studiehjälpsverksamhet inom olika studieområden, icke förorda någon ändring av gällande stipendiebestämmelser.»

Utskottet.

En av huvudlinjerna i Kungl. Maj:ts förslag till en förbättrad lantbruksundervisning är, att de nuvarande viktigaste skoltyperna på området, lantmannas- och lantbruksskolorna, böra bibehållas i sin nuvarande organisationsform. Härtill vill utskottet ansluta sig.

Vad jordbrukets yrkesskolor angår torde man enligt utskottets mening icke kunna bestrida, att dessa ha ett icke obetydligt värde, framför allt då det gäller att bereda ungdom från andra hem än jordbrukarhem lämplig möjlighet att komma över till jordbrukets yrkesområden. De avsevärda kostnader i förhållande till elevantalet, som onekligen äro förenade med denna skolform, böra dock föranleda till att såsom Kungl. Maj:t framhållit jämväl andra vägar prövas för meddelandet av sådan utbildning, som avses med skolornas verksamhet. I avbidan på den fortsatta utvecklingen biträder utskottet fördenskull Kungl. Maj:ts förslag, att jordbrukets yrkesskolor icke nu skola inordnas bland de övriga statsunderstödda fasta lantbruksundervisningsanstalterna utan bibehållas vid sin nuvarande organisationsform. Därvid förutsätter utskottet, att nödig uppmärksamhet likväl kommer att ägnas behovet av sådana skolor.

I likhet med Kungl. Maj:t kan utskottet ej heller biträda den av Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott gjorda hemställan om ett samordnande av vissa folkhögskolor med de fasta lantbruksundervisningsanstalterna.

De allmänna synpunkter, som i Kungl. Maj:ts förslag anförts i fråga om undervisningen, vill utskottet biträda.

Rörande behovet av en för mindre jordbrukare speciellt anpassad under-

visning har i förslaget framhållits, att den förordade omläggningen av undervisningen syntes innebära ett framsteg i detta hänseende ävensom att det kunde förutsättas, att skolorna skulle sträva efter att lägga sina kurser så, att dessa komme att motsvara det föreliggande undervisningsbehovet. I motionerna I: 269 och II: 335 har däremot gjorts gällande, att den förändring i lantmannaskolornas kursplaner, som föreslagits, närmast gjorde kurserna ännu mindre än tidigare lämpade för småbrukets behov, varför hos Kungl. Maj:t borde begäras särskild utredning och förslag rörande en för det mindre jordbrukets förhållanden avpassad grundläggande yrkesutbildning.

Med anledning härav vill utskottet framhålla, att såsom Kungl. Maj:t starkt understrukit stor frihet skall råda för skolorna i fråga om anordnandet av undervisningen i huvudkurserna, så att ortsbefolkningens önskemål skola kunna tillfredsställas i görligaste mån. Det finnes följaktligen icke något hinder i och för sig att, därest så befinnes lämpligt, anpassa undervisningen efter de mindre jordbrukarnas behov. Redan tidigare har anförts, att det för genomförandet av de planerade reformerna vore nödvändigt, att i stor utsträckning lita till lokala initiativ, och så är otvivelaktigt förhållandet även i förevarande hänseende. Utskottet anser även, att lantbruksstyrelsen, som har att granska skolornas kursplaner, bör ägna frågan nödig uppmärksamhet samt lämna råd och vägledning i erforderlig utsträckning. Under dessa förhållanden torde småbrukarnas intressen kunna tillgodoses i ökad utsträckning. Emellertid anser utskottet, att statsmakterna böra med uppmärksamhet följa den fortsatta utvecklingen i förevarande hänseende.

I fråga om lantmannaskolornas huvudkurser har Kungl. Maj:t bl. a. föreslagit, att fortsättningskurs till vinterkurs samt längre kurs skola ha en minimilängd av 125 resp. 250 arbetsdagar, dock att undantag därifrån må kunna medgivas av lantbruksstyrelsen, ävensom att utbildning av kontrollassistenter ej längre skall äga rum vid dessa kurser. I motionerna I: 266 och II: 334 har hemställts, att minimilängden skall bibehållas vid nuvarande 110 resp. 230 arbetsdagar, med möjlighet till förlängning då så är lämpligt, samt att utbildning av kontrollassistenter vid kurserna skall vara tillåten. Därjämte har i motionerna I: 260 och II: 328 yrkats, att kontroll-assistentutbildning alltjämt skall få äga rum vid fortsättningskurs.

Vad först angår minimilängden av fortsättningskurs och längre kurs ha såsom skäl för den föreslagna förlängningen anförts, att kurserna därigenom skulle komma att sträcka sig över större delen av vegetationsperioden. Såsom framhållits i motionerna I: 266 och II: 334 medför emellertid förlängningen också, att elevernas möjlighet att delta i skörd, höstsådd samt potatis- och rotfruktsupptagning under september och oktober månaders bråda arbetsperiod minskas i motsvarande grad. Särskilt i södra Sverige torde denna olägenhet bliva kännbar, och man kan icke bortse från att förhållandet kan inverka ogynnsamt på elevrekryteringen, i synnerhet som svårigheter redan nu föreligga att erhålla tillräckligt antal elever till fortsättningskurserna.

Lämpligheten i och för sig av att förlänga ifrågavarande kurser synes emellertid icke vilja bestridas. Ur denna synpunkt är det enligt utskottets mening att föredraga, att kursernas minimilängd i princip fastställs till den tid, som anses bäst avvägd med hänsyn till utbildningen, och att dispens beviljas i fall, då anledning därtill föreligger. Utskottet förordar därför Kungl. Maj:ts förslag i denna del.

Den principiella anordningen av undervisningsverksamheten talar för att utbildning av kontrollassistenter icke bör meddelas i huvudkurs. Å andra sidan torde i flera hänseenden uppstå olägenheter, om utbildningen enbart förlägges till specialkurser. Sålunda kan ifrågasättas, om icke elevrekryteringen till i första hand fortsättningskurserna kommer att ytterligare försvåras, då de blivande kontrollassistenterna icke längre kunna påräknas som elever. Vidare torde med stor sannolikhet kunna antagas, att reformen kommer att medföra en minskning i det antal kontrollassistenter, som komma att utexamineras, varigenom den redan nu kännbara bristen på sådana förvärras. På grund härav finner utskottet sig böra förordna, att kontrollassistentutbildning må kunna meddelas även i fortsättningskurs och längre kurs.

För de yngre åldersgrupperna synes den föreslagna nya huvudkursen — praktisk-teoretisk sommarkurs — utgöra en lämplig utbildningsform. I fråga om den s. k. praktikkursen delar utskottet däremot det i propositionen uttalade tvivlet om dennas värde. En motsatt åsikt har emellertid framkommit i motionerna I: 267 och II: 337, vari bland annat hemställts, att försök skola göras, framför allt i Norrland, med praktisk utbildning vid lärlings- eller elevgårdar i förening med teoretisk undervisning.

Frågan huru yrkesutbildningen på jordbrukets område bör anordnas för ungdom i åldern närmast efter avslutad folkskola har tidigare varit föremål för överväganden. Sålunda avgav lantbruksstyrelsen den 1 juli 1940 betänkande i ämnet, vari bland annat föreslogs inrättande av tvååriga yrkeskolor för manlig ungdom i åldern 14—16 år samt anordnandet av tvåårig lärlingsutbildning vid lärlingsgårdar för manlig ungdom i åldern 16—19 år. Vid remissbehandlingen avstyrktes i flertalet yttranden förslaget om yrkeskolor, medan betänkandet i den del det avsåg lärlingsutbildning vann ganska allmänt gillande. I anslutning till detta betänkande samt vissa andra förslag förelades 1944 års riksdag proposition angående yrkesutbildningen, varvid riksdagen med bifall till propositionen anvisade bidrag till de under den gemensamma benämningen jordbrukets yrkesskolor redan existerande skolorna för dessa åldrar. Sedan norrlandskommittén i betänkande den 25 maj 1945 framlagt vissa förslag rörande yrkesutbildningen på jordbrukets och skogsbrukets områden i Norrland, beslöt departementschefen, att de verkställda utredningarna skulle bli föremål för komplettering och överarbetning samt att de spörsmål, varom vore fråga, skulle upptagas till skärskådande i ett sammanhang vid en förnyad utredning rörande yrkesutbildningen på jordbrukets och skogshanterings område.

I direktiven för de sakkunniga, som tillsattes för sistnämnda utredning, framhöll departementschefen bland annat rörande utbildningen av de lägre

åldersgrupperna, att en tänkbar väg härvidlag vore det i tidigare förslag upptagna systemet med lärlingsgårdar. Denna utbildningsform hade den fördelen, att den ställde sig förhållandevis mindre kostsam och att den också nådde ett avsevärt klientel. Emellertid syntes man icke kunna bortse från att den icke tilltalade ungdomen själv. Hos ungdomen torde denna form av utbildning snarare betraktas med en viss misstänksamhet, då den lätt gäve intryck av att även avse ett sätt för anskaffande av billig arbetskraft. De unga torde därför, därest det icke vore fråga om utbildning till arbetsledare, ha svårt att betrakta arbetet vid lärlingsgårdarna som en verklig utbildning. Med hänsyn härtill ansåge departementschefen denna utbildningsform knappast innefatta någon tillfredsställande lösning. Ehuru anordnandet av internatskolor ställde sig förhållandevis dyrbart, skulle det dock sannolikt möta stora svårigheter att få till stånd en effektiv utbildning med mindre denna skolform komme till användning. Ytterligare kunde tänkas att en praktiskt betonad kursverksamhet anknötes till redan bestående lantmanna- och lantbruksskolor.

Av vad som anförts av departementschefen dels i direktiven till de sakkunniga för yrkesutbildningen och dels i förevarande proposition framgår enligt utskottet att systemet med lärlings- och elevgårdar ur flera synpunkter måste anses mindre lämpligt. Utskottet finner sig därför icke kunna biträda den i motionerna I: 267 och II: 337 i nu ifrågavarande hänseende gjorda hemställan. Som ytterligare skäl för sitt ställningstagande vill utskottet framhålla, att det system med praktisk utbildning vid enskilda gårdar i förening med teoretisk undervisning vid särskilda kurser, vilket hittills tillämpats i fråga om utbildning av ladugårdsförmän, icke slagit så väl ut, att det bör uppmuntra till liknande försök på annat område.

Vid lantbruksskolorna torde undervisningen böra anordnas efter de linjer, som Kungl. Maj:t förordnat. Enligt utskottets mening kan dock ifrågasättas, huruvida icke lantbruksstyrelsen lämpligen borde fastställa den kontantlön, motsvarande skälig ersättning för utfört arbete enligt gängse arbetslön med avdrag för kost och logi, vilken enligt förslaget bör utgå under det första kursåret till elev i den tvååriga kursen.

I fråga om lärarna har Kungl. Maj:t ansett sig icke böra föreslå inrättandet av befattningar såsom yrkeslärare i jordbruksarbete och i ladugårdsarbete. I motionerna I: 260 och II: 328 har emellertid hemställts att möjlighet måtte beredas lantmannaskolorna att vid anordnande av praktisk-teoretisk sommarkurs anställa yrkeslärare, som genomgått driftsledarkurs.

De skäl, som anförts till stöd för det motionsvis framställda yrkandet, äro otvivelaktigt vägande. Emellertid synes det utskottet icke tillrådligt att tillskapa en ny kategori lärare — låt vara i begränsad omfattning — innan man vunnit någon som helst erfarenhet om huru de praktisk-teoretiska sommarkurserna komma att utfalla. Utskottet biträder därför Kungl. Maj:ts förslag, att försök tills vidare bör göras att i stället för yrkeslärare anlita tillgänglig förmanspersonal och timavlönade speciallärare.

Mot Kungl. Maj:ts förslag i vad det avser statsbidrag åt lantman-
lantbruks- och lantbruksskolor till lärarlöner, driftskostnader, bygg-
nadsarbeten och undervisningsmateriel för maskinundervisning har ut-
skottet intet att erinra. Då jordbrukets yrkesskolor icke skola inordnas
bland de statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalterna, beröras des-
sa icke av förslaget i denna del utan skall statsbidrag till sistnämnda sko-
lor utgå efter nu gällande regler; dock förordas att Kungl. Maj:t skall äga
möjlighet medgiva att dylik skola får uppbära statsbidrag till byggnader
och undervisningsmateriel enligt samma grunder, som föreslagits för lant-
mannaskola.

Beträffande elevstipendierna innebär Kungl. Maj:ts förslag den nyheten,
att stipendium till sådan elev vid lantmannaskola, som ej är bosatt i skol-
orten samt ej kan erhålla bostad i elevhem och därför får vidkännas högre
inackorderingskostnad, skall få höjas med 25 kronor utöver det belopp,
som eljest skulle ha utgått. Härigenom kommer stipendium att kunna upp-
gå till 115 kronor månatligen i första, 85 kronor i andra och 55 kronor i
tredje behovsgraden. Elev vid jordbrukets yrkesskolor är icke berättigad
till stipendium men åtnjuter dels kostnadsfritt kost, logi och skolmateriel,
vid vissa av skolorna även arbetskläder, dels ock arbetspremier. I gengäld
erhåller skolan ett tilläggsbidrag av 30 kronor per elev och månad. Mot-
svarande bidrag till lantman- och lantbruksskola uppgår enligt nu gäl-
lande bestämmelser till 5 kronor per elev och månad.

I motionerna I: 268 och II: 338 har hemställts, att riksdagen måtte ut-
tala att vid den fortsatta utredningen angående principerna för statens stu-
diehjälpsverksamhet borde eftersträvas, att elever vid jordbrukets yrkes-
skolor icke bringades i sämre läge än elever vid lantmannaskolor samt att
tilläggsbidraget måtte för nästa budgetår höjas till 60 kronor per elev och
månad. Därjämte har i motionerna I: 265 och II: 336 yrkats, att förhöj-
ningen av stipendierna måtte ersättas med hyresbidrag om upp till 25 kro-
nor per elev och månad till lantmannaskolor, som ha elever boende utanför
elevhemmen.

Det i motionerna I: 265 och II: 336 framställda förslaget om hyresbi-
drag till vederbörande skola i stället för höjning av stipendiebelopp till
elev förtjänar otvivelaktigt beaktande ur de synpunkter, som anförts i
motionerna. Emellertid är såväl i propositionen som i motionerna avsikten,
att de föreslagna nya grunderna skola äga tillämpning endast tills vidare i
avbidan på den pågående utredningen angående principerna för statens stu-
diehjälpsverksamhet inom olika studieområden. Enligt vad utskottet in-
hämtat, beräknas utredningen hinna slutföras å sådan tid, att därå grun-
dade förslag kunna föreläggas 1950 års riksdag. Vid sådant förhållande och
med hänsyn till den vid ifrågasvarande skolor för närvarande tillämpade
ordningen, varigenom en höjning av stipendiebeloppen icke skulle komma
att förbättra elevernas förmåner, torde det enligt utskottets mening lämpli-
gen böra anstå med ändring av stipendiegrunderna. Utskottet förordar allt-
så, att nu gällande bestämmelser skola tillämpas tills vidare.

Vad angår yrkandet om höjning av tilläggsbidraget må nämnas, att statsbidrag till driftskostnaderna för jordbrukets yrkesskolor för närvarande utgår med, förutom nämnda tilläggsbidrag, ett grundbelopp av 5 400 kronor för år, motsvarande vad som enligt gällande regler utgår till lantbrukskola och lantmannaskola med helårskurs. Till skillnad från vad som gäller beträffande lantmänna- och lantbruksskola utgår därjämte statsbidrag till avlönande av husmor samt viss fast anställd förmans- eller arbetarpersonal. Vid sina överväganden kommo de sakkunniga fram till att frågan om driftskostnadsbidrag till jordbrukets yrkesskolor kunde lösas efter endera av två linjer. Antingen skulle eleverna erhålla stipendier enligt samma grunder som eleverna vid lantmannaskolor med skyldighet för dem att själva bekosta sitt uppehälle samt driftskostnadsbidraget utgå enligt samma regler och med samma belopp som vid sistnämnda skolor eller skulle såsom nu skolan svara för elevernas uppehälle m. m. och driftskostnadsbidrag utgå med skäligt belopp, förslagsvis i grundbidrag 20 kronor per dag, då undervisning påginge, och i tilläggsbidrag 3 kronor per elev och dag. I fråga om båda alternativen förutsattes, att den särskilda förmånen av statsbidrag till avlönande av husmor samt förmans- eller arbetarpersonal skulle upphöra. Höjningen av driftskostnadsbidraget var avsedd att kompensera skolorna för förlusten av sagda förmån ävensom att låta dem åtnjuta den förbättring av driftskostnadsbidraget, som föreslagits beträffande övriga lantbruksundervisningsanstalter.

Frågan om huru driftskostnadsbidraget till jordbrukets yrkesskolor bör anordnas har visst samband med omförmälda utredning och torde påkalla förnyad prövning vid behandlingen av de förslag, vartill utredningen kan giva anledning. Med hänsyn härtill ävensom till att såsom utskottet tidigare förordat ifrågasvarande skolor i avbidan på den fortsatta utvecklingen böra bibehållas i sin nuvarande organisationsform, synes det utskottet lämpligt att det gällande bidragssystemet likaledes — med den förbättring därav, som föreslagits i propositionen — lämnas oförändrat tills vidare.

På grund av vad sålunda anförts biträder utskottet Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del.

I detta sammanhang vill utskottet, med anledning av vad därom anförts i motionerna I: 268 och II: 338, framhålla att det enligt utskottets mening icke torde vara lämpligt att föregripa förutnämnda utredning genom att nu göra något uttalande angående lösningen av vissa av de spörsmål, som avses med utredningen.

Hushållningssällskapens undervisningsverksamhet.

Förslaget.

Hushållningssällskapens undervisningsverksamhet har i huvudsak reglerats genom reglementet den 17 juni 1938 (nr 464) för med statsmedel understödd undervisning för i mindre jordbruk deltagande män och kvinnor.

Verksamheten bedrivs främst i form av korta undervisningskurser och studieresor.

De sakkunnigas förslag innefattar en väsentlig ökning av kursverksamheten, därvid särskild uppmärksamhet ägnats lantarbetarnas yrkesutbildning. Verksamheten förordas skola äga rum i samverkan med de fasta lantbruksundervisningsanstalterna ävensom med kommunala anstalter för yrkesundervisning, om lämpliga lärare kunna erhållas. Den skall dock organisatoriskt omhänderhavas av hushållningssällskapen.

Enligt förslaget skola anordnas dels kurser med enbart muntlig undervisning, dels kurser med kombinerad muntlig och skriftlig undervisning.

Undervisningskurs med muntlig undervisning föreslås skola anordnas såsom allmän kurs, avsedd för en större allmänhet och med en varaktighet av högst fem undervisningsdagar, eller såsom *specialkurs* med särskilt antagna elever och med en längd av i regel högst 24 undervisningsdagar. Såsom särskilt angelägna nämnas småbrukarkurser, kurser i ladugårdsskötsel, maskinskötsel och arbetsteknik ävensom undervisning i enklare snickeri-, smides- och sadelmakeriarbeten.

Undervisningskurs med kombinerad skriftlig och muntlig undervisning har betecknats såsom *sammansatt kurs*, om undervisningen avser flera ämnen, och såsom ämneskurs, då fråga är om enstaka ämnesområde. De sakkunniga föreslå bl. a., att försök göres med lämpligt sammansatta kurser för småbrukare. Undervisningsbrevens skola godkännas av lantbruksstyrelsen, som även skall godkänna planerna för den muntliga undervisningen.

Kurserna föreslås skola vara avgiftsfria. Deltagare i specialkurs med muntlig undervisning, som pågår längre tid än fem dagar, skall i förekommande fall erhålla *ersättning för resor* till och från kursen samt, där kursdeltagaren icke kan under kurs tiden bo i sitt hem, ett icke behövsprövat *grundstipendium* med 3 kronor per dag. Den som under kurs tiden har att avstå lön föreslås därjämte kunna enligt bestämmande av hushållningssällskapets förvaltningsutskott erhålla *tilläggsstipendium* med för den som har familj högst 9 kronor och i annat fall 4 kronor om dagen. Resersättning, grundstipendium och tilläggsstipendium enligt dessa grunder skall också utgå till deltagare i anordnade demonstrationer och övningar i samband med ämneskurs med kombinerad skriftlig och muntlig undervisning.

Statsbidrag till hushållningssällskapens undervisningsverksamhet föreslås vad beträffar allmän kurs och specialkurs med en varaktighet av högst fem dagar utgå enligt liknande regler som de nuvarande med tre fjärdedelar av kostnaderna. Bidrag efter förmånligare grunder bör utgå till specialkurser med en varaktighet av mera än fem dagar. Sålunda föreslås bidrag till dessa skola utgå med hela kostnaden för anlita lärare och instruktör, dock högst, där fråga är om befattningshavare hos hushållningssällskapet, resekostnads- och traktamentsersättning samt i förekommande fall medgivet arvode, och där fråga är om annan, förutom resekostnad, 10 kronor för lektionstimme

och vid övningar och demonstrationer förutom resekostnad 5 kronor per timme. Grundstipendierna föreslås helt utgå av statsmedel. Till övriga kurskostnader, inberäknat reseersättningar och tilläggsstipendier åt kursdeltagare, bör statsbidraget utgå med tre fjärdedelar. Till undervisningskurser med kombinerad skriftlig och muntlig undervisning föreslås statsbidrag utgå med hela kostnaden för den skriftliga undervisningen, dock högst 2 kronor per studiebrev och kursdeltagare, och för den muntliga undervisningen samt i övrigt enligt liknande grunder, som för de längre specialkurserna med muntlig undervisning. De sakkunniga föreslå vidare, att statsbidrag framdeles beviljas för budgetår och i stället för av Kungl. Maj:t av lantbruksstyrelsen.

Enligt förslaget skola statsbidragen beviljas för budgetår och ej såsom för närvarande för kalenderår.

Till kurser, anordnade vid kommunala anstalter för yrkesundervisning, bör statsbidrag utgå enligt samma grunder som för övrig undervisningsverksamhet vid sådana anstalter. Dessa kurser böra stå under inseende av överstyrelsen för yrkesutbildning.

Yttrandena.

De sakkunnigas förslag har i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran i yttrandena. På vissa punkter ha dock avvikande meningar uttalats.

Rörande det närmare innehållet i yttrandena hänvisas till framställningen å s. 61—65 i propositionen.

Departementschefen.

»Den mera omfattande jordbruksundervisningen bör såsom för närvarande vara knuten till de fasta skolorna. För alla dem, som på grund av att de redan äro verksamma inom något yrke eller av annan anledning icke kunna delta i skolornas tidskrävande kurser, är det emellertid av stor vikt att möjlighet finnes att på annan väg erhålla viss yrkesutbildning på jordbrukets område. Härvidlag har den rörliga kursverksamheten en mycket betydelsefull uppgift att fylla.

De sakkunniga föreslå, att den rörliga kursverksamheten skall helt omhänderhavas av hushållningssällskapen. Givetvis kunna åtskilliga fördelar vinnas, om verksamheten länsvis samlas på en hand. Framför allt bör däri genom en enhetlig planering säkrare kunna åstadkommas. Jag har därför i princip intet att erinra mot detta förslag. Fall kunna emellertid tänkas, där lantbruks-, lantmanna- eller lanthushållsskolas möjligheter att anordna dylika kurser av en eller annan anledning icke kunna utnyttjas av hushållningssällskapen. I dylika fall bör skolan själv äga rätt att anordna kurs. För att en olämplig splittring av verksamheten skall undvikas bör dock gälla att bidrag till dylik av fast undervisningsanstalt anordnad kurs skall utgå

endast under förutsättning att skolan av lantbruksstyrelsen erhållit särskilt tillstånd att anordna kursen.

Mot förslaget, att utbildning i jordbruk skall kunna meddelas även vid kommunala anstalter för yrkesundervisning, har jag intet att erinra. Sådana kurser böra — liksom övriga kurser vid dessa anstalter — stå under tillsyn av överstyrelsen för yrkesutbildning och erhålla bidrag från anslag under åttonde huvudtiteln.

De sakkunnigas förslag rörande utformningen av olika kurser synes i hudsak väl avvägt och ägnat att ligga till grund för den framtida verksamheten. Jag vill dock understryka, att i de bestämmelser rörande ifrågavarande undervisningsverksamhet, som det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda, endast kursernas allmänna karaktär bör angivas, så att sällskapen och skolorna komma att erhålla största möjliga frihet vid anordnandet av kurserna. Av stor betydelse synes mig vara, att kurserna med hänsyn till ämnesval m. m. utformas så, att även lantarbetare kunna i större utsträckning påräknas som elever. I likhet med de sakkunniga anser jag det angeläget att den undervisningsform, som består i kurser med kombinerad skriftlig och muntlig undervisning, skall få ökad användning. Denna undervisningsform har under de senaste åren blivit mycket uppskattad och medför dessutom jämförelsevis låga kostnader såväl för det allmänna som för deltagarna.

Den övre gräns, som de sakkunniga föreslagit beträffande längden av de av hushållningssällskapen anordnade kurserna, kan jag godtaga. Såsom även framhållits i betänkandet bör emellertid lantbruksstyrelsen i särskilda fall kunna medgiva ett överskridande av denna gräns.

Beträffande kurserna vill jag i övrigt endast peka på betydelsen av att kurser för ungdom skola anordnas, vilka giva en teoretisk utbildning av liknande slag, som avsetts skola ingå i de av de sakkunniga föreslagna praktikkurserna.

Såsom lärare vid kursverksamheten böra i första hand anlitas hushållningssällskapens egna befattningshavare — konsulenter och jordbruksinstruktörer — samt de fasta skolornas lärarkrafter. De sakkunnigas förslag, att skola bör kunna anställa en extra ordinarie ämneslärare utöver sitt eget behov för att möjliggöra att samtliga skolans lärare skola kunna medverka vid den muntliga undervisningen i de kombinerade kurserna, kan väcka vissa principiella betänkligheter. Med hänsyn till att en dylik anordning i viss utsträckning redan förekommer samt kan beräknas giva ett praktiskt mera tillfredsställande resultat än om sällskapet självt anställer en lärare, vill jag emellertid icke utestänga möjligheten därtill. Liksom hittills torde en dylik utökning av lärarpersonalen böra få ske endast efter medgivande av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall. Däremot kan jag ej för närvarande tillstyrka, att ytterligare personal skulle anställas vid hushållningssällskapen till följd av den planerade utvidgningen av undervisningen.

De sakkunnigas förslag rörande beräkningen av arvode åt lärare i här ifrågavarande kurser torde böra tillämpas i avbidan på genomförandet av en

lönereglering för befattningshavarna vid de fasta lantbruksundervisningsanstalterna.

De bestämmelser, som föreslagits rörande stipendier till kursdeltagarna, kan jag i huvudsak förorda. Beträffande tilläggsstipendierna vill jag dock framhålla, att småbrukare ävensom hemmasöner utan avtalad lön ofta äro i lika stort behov av understöd som löntagare. I anslutning till vad som anförts i vissa yttranden förordar jag därför, att bestämmelserna om tilläggsstipendium skola utformas så, att även nämnda kategori och därmed jämställda kunna komma i åtnjutande därav.

Då stipendiebeloppen stå i viss relation till motsvarande understöd inom annan yrkesutbildning anser jag mig icke kunna förorda en höjning av vad de sakkunniga härutinnan föreslagit. Jag finner ej heller tillräckliga skäl föreligga för att låta stipendier utgå vid specialkurser, som ej omfatta mer än fem dagar. Däremot bör, såsom de sakkunniga anført, deltagare i demonstrations- och övningsdagar i samband med ämneskurs erhålla såväl resekostnadsersättning som stipendium enligt samma regler, som kunna komma att gälla för deltagare i längre specialkurs.

En förutsättning för att undervisningsverksamheten skall få önskad omfattning är givetvis, att sällskapen ha nödiga medel till sitt förfogande. Att staten skulle i högre grad än som föreslagits i betänkandet bidra till täckande av kostnaderna för denna verksamhet kan jag dock icke förorda. De medel, som därutöver kunna erfordras, böra därför få formen av lokala bidrag. Jag har ej heller något att erinra mot detaljutformningen av de sakkunnigas förslag rörande statsbidragsbestämmelserna utan tillstyrker alltså detta. På en punkt synes dock detta förslag böra jämkas, nämligen i fråga om den tid, för vilken bidrag bör sökas och beviljas. Enligt de sakkunnigas förslag skulle bidrag sökas och beviljas för budgetår. Då hushållningssällskapens verksamhetsår sammanfaller med kalenderåret, skulle emellertid en dylik anordning förutsätta en omläggning av sällskapens räkenskaper till att avse budgetår. Frågan om en dylik omläggning prövades i samband med den år 1947 beslutade omorganisationen av hushållningssällskapen. Någon sådan omläggning ansågs då ej böra genomföras. Med hänsyn härtill torde en dylik åtgärd ej heller nu böra övervägas. Medel torde i stället, på samma sätt som sker beträffande anslag till sällskapens verksamhet i övrigt, böra anvisas för budgetår men avse kalenderår. Bidragen till sammansatta kurser torde dock, i överensstämmelse med vad som tillämpas för närvarande, böra beräknas för budgetår.

De av Gävleborgs läns hushållningssällskap föreslagna gårdarna för undervisning m. m. synas åtminstone för närvarande icke vara behövlige. Genom intimt samarbete med de fasta skolorna torde sällskapen kunna beredas nödiga förutsättningar för den kursverksamhet, som anförtros åt dem.»

Utskottet.

De av Kungl. Maj:t angivna riktlinjerna för hushållningssällskapens rörliga kursverksamhet på jordbrukets och skogshanteringens område äro enligt utskottets förmenande väl ägnade att bereda goda möjligheter till yrkes-

utbildning för dem, som äro förhindrade eller av någon anledning icke önska deltaga i de fasta lantbruksundervisningsanstaltens kurser. Såsom i propositionen framhållits bör största möjliga frihet råda beträffande utformningen av kurserna. Utskottet vill även understryka önskvärdheten av att lantarbetarnas intresse för vidare utbildning ökas.

I fråga om personalbehovet för kursverksamheten har Kungl. Maj:t avvist tanken att för närvarande ytterligare befattningshavare skulle anställas vid sällskapen till följd av den planerade utvidgningen av undervisningen. Utskottet biträder denna uppfattning, eftersom det icke är möjligt att redan nu bedöma vilken omfattning kursverksamheten kommer att få. Huruvida de erfarenheter, som komma att vinnas under senare delen av innevarande år, skola bliva tillräckliga för att medgiva ett säkrare bedömande är enligt utskottets mening ovisst. På grund härav anser sig utskottet icke kunna biträda den i motionerna I: 267 och II: 337 gjorda hemställan, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om anställandet av särskilda undervisningskonsulenter och biträdande husdjursinstruktörer vid de norrländska hushållningssällskapen måtte föreläggas nästa års riksdag. Emellertid torde kunna förväntas, att Kungl. Maj:t kommer att ägna personalbehovet all nödig uppmärksamhet och vidtaga de åtgärder, som kunna anses påkallade.

Den skogliga yrkesundervisningen.

Förslaget.

För den lägre yrkesutbildningen inom skogshandlingen finnes för närvarande icke någon fast organisation. Undervisningen bedrivs i stor utsträckning i form av tillfälligt anordnade kurser, delvis tillkomna på enskilt initiativ. Enligt de sakkunniga tala övervägande skäl för att en rörlig undervisningsverksamhet bibehålles. Verksamheten bör organisatoriskt omhändervävas av skogsvårdsstyrelserna under skogsstyrelsens överinseende.

För att giva grundläggande yrkesutbildning inom området åt ungdomen rekommendera de sakkunniga vidgad användning av den i vissa norrländskommuner redan prövade metoden att anordna fortsättningsskolan såsom praktisk-teoretisk skogskurs. Vidare föreslås, att särskilda ungdomskurser om cirka tolv veckor för utbildning i skogsarbete skola anordnas för ungdom, som slutat fortsättningsskolan. Till eleverna i sådan kurs skola utgå stipendier, varjämte inkomsten av utfört arbete bör användas till arbetspremier åt dem.

Såsom kompletterande yrkesundervisning för redan yrkesverksamma skogsarbetare föreslås skogsarbetarkurser om åtminstone tre veckor. Syftet med dessa kurser skall vara att giva skogsarbetarna sådana kunskaper inom ett begränsat men dock tillräckligt stort område, vilka kunna bliva av omedelbart värde vid utförandet av vanligast förekommande arbetsuppgifter. Deltagarna skola erhålla liknande förmåner (fria resor, grundstipendium och tilläggsstipendium), som föreslagits skola utgå till deltagare i

vissa av hushållningssällskapen anordnade kurser. Tillika förordas försök med instruktions- och upplysningsverksamhet bland såväl skogsägare som skogsarbetare.

Särskilda k ö r r a k u r s e r om till en början en eller ett par dagar men sedermera en eller två veckor föreslås skola anordnas med undervisning rörande lämpliga redskap och arbetsmetoder som anläggning och skötsel av basvägar. Deltagare i sådan kurs bör erhålla fria resor samt grundstipendium. Inkomsten av arbetet skall användas till arbetspremier.

För att tillgodose behovet av lämpligt utbildad lägre förmanspersonal föreslås, att f ö r m a n s k u r s e r om åtminstone fem veckor skola anordnas i samverkan med domänstyrelsens förvaltningar och enskilda företag.

Såsom l ä r a r e böra anlitas skogligt utbildade personer såväl hos skogsvårdsstyrelserna som utanför dessa. Fortbildningskurser böra anordnas för dem. Där kontinuerligt behov av särskild arbetskraft för planering och ledning av skogsvårdsstyrelsens undervisningsverksamhet uppstår, bör en befattning såsom undervisningskonsulent inrättas.

Reglerna för statsbidrag till de föreslagna kurserna ha föreslagits i princip skola utformas efter samma grunder, som förordats beträffande hushållningssällskapens undervisningsverksamhet.

Yttrandena.

I fråga om remissutlåtandena rörande den skogligen yrkesundervisningen torde få hänvisas till framställningen å s. 70—78 i propositionen.

Departementschefen.

»Den lägre yrkesutbildningen på skogsbrukets område har i jämförelse med motsvarande utbildning inom jordbruket och ett flertal andra näringar varit starkt eftersatt. Till en del torde detta ha sin grund i de speciella förhållanden, under vilka skogsarbetet bedrivs. Sådan övervakning och ledning av arbetet, som är regel inom andra yrken och ofta innefattar en mycket god praktisk utbildning, är i huvudsak icke möjlig att åstadkomma, då det gäller skogsarbete. I större utsträckning än eljest äro därför särskilda åtgärder av nöden för att bibringa arbetarna erforderliga insikter. I viss omfattning har instruktörsverksamhet och även kursverksamhet förekommit, ofta anordnad av större företag, som haft intresse av att skaffa sig en skicklig arbetarstam. Tillfällena att på detta sätt förvärva sig yrkesutbildning ha dock varit begränsade.

Det är utan tvivel ett betydande samhällligt intresse, att en förbättring härvidlag skall åstadkommas. Yrkesskicklighet hos skogsarbetarna medför, såsom de sakkunniga framhållit, icke blott ökad arbetseffektivitet och fullständigare utnyttjande av virkestillgångarna utan även bättre hushållning med den mänskliga arbetskraften och minskade risker för olycksfall.

Då man här rör sig på ett så gott som nytt fält, torde det icke vara möjligt att uppdraga några fasta riktlinjer för hur yrkesutbildningen på detta

område skall bedrivas. Verksamheten bör i stället huvudsakligen få försökskaraktär. Det viktigaste synes nu vara, att arbetet skall komma i gång och att olika vägar skola prövas. Med ledning av de erfarenheter, som på detta sätt kunna vinnas, bör det senare bliva möjligt att bedöma vilken eller vilka av dessa vägar, som lättast leda till målet.

Ur nu anförda synpunkter har jag i stort sett intet att erinra mot de förslag, som de sakkunniga framlagt angående yrkesutbildningen inom skogsbruket. Dessa förslag synas giva erforderlig frihet för prövningen av olika utbildningsformer och förefalla även i övrigt i huvudsak väl avvägda. På ett par punkter finner jag emellertid anledning att närmare redovisa min uppfattning.

De sakkunniga ha i valet mellan att anordna fasta skolor för utbildning av skogsarbetare och att anordna en rörlig kursverksamhet stannat för det senare alternativet. För min del ansluter jag mig till de sakkunnigas uppfattning härvidlag. En allsidig utbildning i skogsarbetets olika grenar måste väl i och för sig beräknas taga så lång tid, att det ur denna synpunkt vore befogat att förlägga undervisningen till en fast skola. Yrkesutbildningen inom skogsbruket måste emellertid enligt min uppfattning ske i direkt anknytning till praktiskt arbete. Detta önskemål är betydligt svårare att förverkliga vid en fast skola än då kurser anordnas i direkt anslutning till skogsarbete, som pågår på olika håll och vid olika tider av året. Inrättandet av fasta skolor skulle vidare draga avsevärda kostnader. Skolorna skulle därför otvivelaktigt bliva fåtaliga. Detta betyder i sin tur, att det antal skogsarbetare, som skulle kunna draga nytta av utbildningen, skulle bliva avsevärt mindre än vad fallet blir, om utbildningen huvudsakligen lägges såsom kortare kurser.

Med det nu sagda har jag dock ej velat avvisa tanken på kurser av längre varaktighet och med mera allsidig utbildning än de av kommittén förordade. Det måste emellertid bliva beroende av en prövning från fall till fall, när förutsättningar för anordnande av dylika kurser föreligga.

I den mån den skogliga undervisningen kan anknyta till redan verk samma skolor, är vidare givetvis intet att erinra mot en sådan anordning. Jag kan sålunda ansluta mig till vad de sakkunniga anför i fråga om den yrkesbestämda fortsättningsskolan. Även om eleverna i fortsättningsskolan som regel ännu icke definitivt träffat sitt yrkesval, synes det dock vara av vikt, att sådan ungdom har tillfälle till skoglig yrkesundervisning likaväl som yrkesundervisning inom andra näringar. Jag är emellertid icke nu beredd att förorda att, såsom domänstyrelsen föreslagit, statsbidrag skall utgå för denna utbildningsform.

Såsom skogsstyrelsen framhållit, torde även folkhögskolorna — i likhet med de fasta lantbruksundervisningsanstalterna — kunna bidra till förbättrad utbildning inom skogshanteringen genom att öka sin undervisning i skogliga ämnen.

Att förlägga utbildning av skogsarbetare till skogsskolorna torde däremot icke vara lämpligt redan av den anledningen, att dessa skolor äro otillräckliga för sin egentliga uppgift.

Den huvudsakliga yrkesutbildningen bör emellertid, som redan nämnts, åtminstone tills vidare meddelas i form av en rörlig kursverksamhet med i huvudsak relativt korta kurser. Med hänsyn till den bristande erfarenheten torde man till en början böra pröva sig fram och successivt anpassa verksamheten efter de rön, som göras. De, som arrangerar kurserna, böra därför ha stor frihet att lämpa dessa efter vad de lokala förhållandena och andra omständigheter bjuda.

De förslag till kurser, som framlagts av de sakkunniga, förefalla vara i huvudsak lämpliga och av sådan beskaffenhet att de kunna tjäna såsom förebilder. Dock är jag tveksam beträffande de föreslagna körarkurserna. Enligt min mening torde det i allmänhet icke vara möjligt att samla ett tillräckligt antal skogskörare till en sådan kurs, som ju bör anordnas under avverkningssäsongen för de praktiska demonstrationernas skull. I stället torde undervisningen böra anordnas på så sätt, att lämpliga instruktörer utsändas till drivningsplatserna och där i samband med pågående arbete lämna råd och anvisningar om lämpliga arbetsmetoder och redskap, om basvägarnas anläggning och skötsel m. m. Liksom i fråga om den föreslagna allmänna instruktions- och upplysningsverksamheten böra sådana instruktörer utsändas även om begäran därom icke framställts.

Jag har emellertid intet att erinra mot att särskilda körarkurser anordnas, därest i något fall förutsättningar därför föreligga.

Domänstyrelsens farhågor rörande förmanskurserna synas vara överdrivna. Dessa kurser äro, såsom de sakkunniga framhållit, avsedda att anordnas genom skogsvårdsstyrelserna i samverkan med domänstyrelsens förvaltningar och enskilda företag, som ha behov av sådan förmanspersonal. Kurserna skola anordnas endast vid behov och efter lokala initiativ. Under sådana omständigheter torde tillräckliga garantier finnas för att förmän icke komma att utbildas till större antal än som är behöfligt och lämpligt.

Med hänsyn till vad i några yttranden anförts angående de kombinerade kurserna synes möjlighet böra hållas öppen att anordna även dylika kurser med statsbidrag. Bidraget synes därvid böra utgå enligt samma regler, som förordats i fråga om kombinerade kurser på jordbrukets område.

De sakkunnigas förslag rörande upplysnings- och undervisningsverksamheten för skogsägare kan jag biträda.

Vad i ett par yttranden anförts om att de sakkunnigas förslag beträffande den skogligen yrkesutbildningen skulle avse en kategoriklyvning mellan olika skogsägare- respektive skogsarbetaregrupper synes bero på ett missförstånd. Utbildningsmöjligheterna böra stå öppna för all skogsbrukets arbetskraft, oberoende av huruvida den är sysselsatt i den ena eller den andra kategorien av skogar. Något annat torde ej heller ha varit avsett av de sakkunniga. Självfallet är emellertid, att den av skogsvårdsstyrelserna ledda yrkesutbildningen i vart fall under en avsevärd tid framåt ej kan ersätta den yrkesutbildning, som bedrivs särskilt av domänstyrelsen och en del större skogsbolag, ävensom att skogsvårdsstyrelsernas arbete på detta område i första hand måste sättas in, där behovet är störst.

För den vidgade undervisningen behövs ett större antal lärare. Då verksamheten till en början skall bedrivas försöksvis böra dock nya befattningshavare icke anställas vid skogsvårdsstyrelserna. I stället böra, såsom i betänkandet påpekats, speciallärare kunna anlitas i mån av behov. Med hänsyn framför allt till den fortgående mekaniseringen och den snabba utvecklingen i övrigt inom skogshanteringen böra fortbildningskurser anordnas för lärarna.

Såsom jag redan nämnt, kan jag ej heller i fråga om skogsstyrelsen för närvarande förorda någon utökning av personalen i anledning av den planerade yrkesutbildningen.

Mot de föreslagna reglerna angående stipendier och statsbidrag kan med visst fog göras den invändningen, att de innebära en allt för långt gående differentiering. Framför allt gäller detta enligt min uppfattning stipendiebestämmelserna. Med hänsyn till de skiftande förhållanden, under vilka utbildningen kommer att bedrivas, och de varierande grupper, som densamma kommer att beröra, är det dock sannolikt ofrånkomligt, att olika regler tillämpas i olika fall. Jag anser mig därför böra tillstyrka de sakkunnigas förslag på denna punkt med det tillägget att, såsom nyss nämnts, bidrag bör kunna utgå även till kombinerade kurser. Kungl. Maj:t torde emellertid böra äga befogenhet att vidtaga smärre jämkningar i stipendie- och bidragsreglerna, därest så befinner påkallat. Det torde vidare vara lämpligt, att dessa regler omprövas, sedan någon tids erfarenhet vunnits rörande tillämpningen av desamma.»

Utskottet.

Den nuvarande yrkesutbildningen på skogsbrukets område är såsom i propositionen framhållits av starkt behov att förbättras. På grund av att erfarenhet i stort sett saknas huru utbildningen lämpligast bör anordnas, synes det nödvändigt att olika möjligheter för undervisningsverksamheten prövas, varför densamma till en början i huvudsak bör få försökskaraktär samt stor frihet lämnas i fråga om utformningen av kurserna. Vad Kungl. Maj:t härvidlag föreslagit kan utskottet biträda.

Ej heller i övrigt föranleder Kungl. Maj:ts förslag i denna del någon erinran från utskottets sida.

Åtgärder för tillgodoseende av behovet av mjölkningpersonal.

Förslaget.

I sitt den 6 augusti 1947 avgivna betänkande har lantbruksstyrelsen framlagt förslag till en utökning av de nuvarande utbildningsmöjligheterna. Styrelsens förslag innebär i huvudsak följande.

Teoretisk och praktisk undervisning i mjölkning bör obligatoriskt äga rum vid lantmannaskolornas helårskurser, längre kurser och fortsättningskurser, vid lantbruksskolornas kurser, vid vissa lantbrukshållsskolor samt

vid jordbruksskolorna. Likaså bör sådan undervisning alltid förekomma i samband med undervisningen i husdjursskötsel vid kurserna för ladugårdsskötare och ladugårdsförmän. I slutbetyget bör angivas elevernas färdighet i såväl maskin- som handmjölkning.

Eftersom de fasta skolorna ha relativt små kreatursbesättningar bör enligt förslaget särskilda ladugårdsskolor inrättas med agronomiskt utbildad lärarpersonal. För att giva full sysselsättning åt denna bör dock även annan undervisning förläggas till sådana skolor, t. ex. tremånaders ladugårdsskötarkurser, kontrollassistentkurser, svinskötar- och fårherdekurser. Till dess erfarenheter vunnits föreslås, att endast en ladugårdsskola inrättas.

Enligt förslaget bör tillika en omfattande kursverksamhet komma till stånd. 300 kurser med kombinerad undervisning och 100 kurser med enbart muntlig undervisning beräknas skola komma att anordnas under ett budgetår. Därjämte böra instruktörer ställas till förfogande för ungdomsorganisationernas tävlingsverksamhet på området.

Yttrandena.

Lantbruksstyrelsens förslag har i huvudsak tillstyrkts av *Svenska lantarbetsgivareföreningen* och *Svenska lantarbetareförbundet*. De sakkunniga för yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering ha förklarat sig vara tveksamma i fråga om lämpligheten att inrätta en särskild ladugårdsskola, bland annat av det skäl, att lantmanna- och lantbruksskolorna icke vore helt utnyttjade.

Departementschefen.

»Vid behandlingen av förslaget till yrkesutbildning inom jordbruk och skogshantering har jag i huvudsak biträtt vad de sakkunniga förordat i fråga om undervisningens anordnande vid de fasta undervisningsanstalterna. Enligt förslaget kommer undervisning i mjölkning och därmed sammanhängande ämnen att i ökad omfattning meddelas icke blott i ladugårdsförmanskurserna utan även i övriga huvudkurser. Därvid böra bland annat praktiska övningar anordnas i den mån möjlighet därtill finnes. Därjämte har förutsatts, att specialkurser till erforderligt antal skola anordnas för utbildning av kontrollassistenter och ladugårdspersonal.

För närvarande är det emellertid förenat med svårigheter att skaffa tillräckligt antal elever till den ettåriga kursen för ladugårdsförmän. Eftersom den utbildning, som meddelas i denna kurs, anses vara tillfredsställande, torde det enligt min mening knappast finnas anledning antaga, att elevtillströmningen skulle bliva avsevärt större till en i stort sett likartad kurs, som förlades till en särskild ladugårdsskola. Redan av detta skäl synes det mig opåkallat att inrätta en sådan skola. Härtill kommer, att lantbruks- och lantmannaskolorna utan svårighet torde kunna taga hand om de ytterligare kurser, som kunna behöva anordnas, om elevantalet skulle öka. Jag finner mig därför böra avstyrka lantbruksstyrelsens förslag i denna del.

Enligt min mening torde den rörliga kursverksamheten vara bäst ägnad att förbättra utbildningen av mjölkkningspersonalen. Redan i det föregående har jag förordat, att såväl kurser med kombinerad muntlig och skriftlig undervisning som kurser med enbart muntlig undervisning skola anordnas i ökad omfattning. Behovet av kurser för mjölkkningspersonal torde böra tillgodoses inom ramen för denna verksamhet. Jag anser mig slutligen icke kunna tillstyrka förslaget om särskilt statsbidrag till den tävlingsverksamhet, som årligen anordnas av vissa ungdomsorganisationer.»

Utskottet.

Vad Kungl. Maj:t sålunda anfört föranleder icke någon erinran från utskottets sida.

Anslagsberäkningar.

Rörande den närmare beräkningen av anslagsbehoven för budgetåret 1949/50 torde få hänvisas till den utförligare redogörelsen å s. 85—102 i propositionen.

Lägre lantbruksundervisning m. m.: Lantbruksskolan vid Ultuna.

Under förmälan, att ifrågavarande skola icke berördes av de i det föregående framlagda förslagen, har *departementschefen* hemställt om medelsanvisning med oförändrat belopp, 42 000 kronor.

Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt vissa lantbruksundervisningsanstalter: Avlöningar.

Departementschefen har hemställt, att för ändamålet måtte anvisas tillhoppa 2 976 600 kronor. Av detta belopp avse 100 000 kronor ökade kostnader i anledning av dels förslaget att föreståndare och lärare vid lantmannaskola, där såsom enda huvudkurs anordnas vinterkurs, efter särskild prövning skall kunna erhålla lön som om ytterligare huvudkurs anordnats, dels ock eventuellt ökat behov av antalet speciallärare. Från anslaget skall även bestridas statsbidrag för avlönande av två helårsanställda och en för vinterkurs anställd extra ordinarie ämneslärare samt två helårsanställda extra ordinarie ämneslärarinnor, vilka avsetts för sammansatta kurser. Medelsanvisning till den kombinerade muntliga och skriftliga undervisningen i övrigt föreslås skola ske under ett särskilt anslag till hushållningssällskapens undervisningsverksamhet.

Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt vissa lantbruksundervisningsanstalter: Driftkostnader.

Departementschefen har anfört:

»I det föregående har jag tillstyrkt en omläggning av grunderna för beräkning av driftkostnadsbidragen till de fasta lantbruksundervisningsanstalterna. Sålunda har jag föreslagit, att bidrag i fortsättningen skall utgå med dels grundbidrag av 20 kronor för dag, då undervisning pågår vid skola, dels tilläggsbidrag av en krona för elev och dag i huvudkurs. De nya bidragsgrunderna torde lämpligen böra träda i kraft den 1 november 1949, då nytt läsår börjar.

Lantbruksstyrelsen har beräknat, att med tillämpning av nu gällande bidragsregler till driftkostnadsbidrag till förevarande skolor för nästa budgetår skulle behöva anvisas respektive 70 500, 312 450 och 273 200 kronor eller tillhoppa 656 150 kronor. Då det icke synes vara något att erinra mot denna uppskattning, torde medelsbehovet för de fyra första månaderna av nästa budgetår kunna beräknas till en tredjedel av detta belopp, eller 218 700 kronor.

Medelsbehovet för tiden den 1 november 1949—den 30 juni 1950 torde böra beräknas enligt de föreslagna nya bidragsgrunderna. Då den planerade lantbruksskolan vid Aske gård i Uppsala län icke torde kunna träda i verksamhet under nästa budgetår, synas till grundbidrag till sex lantbruksskolor böra upptagas ($6 \times 20 \times 240 =$) 28 800 kronor. Med ett beräknat genomsnittligt elevantal av 36 i tvåårskursen och i den ettåriga kursen för allmän praktisk-teoretisk jordbruksutbildning samt ett dagantal av 186, kunna tilläggsbidragen till dessa kurser beräknas till ($6 \times 36 \times 186 =$) i runt tal 40 000 kronor. För ladugårdsförmanskurserna anser jag tilläggsbidrag böra beräknas för sammanlagt 60 elever eller med ($60 \times 240 =$) 14 400 kronor. Medelsbehovet för lantbruksskolorna skulle sålunda för ifrågavarande åtta månader uppgå till ($28\,800 + 40\,000 + 14\,400 =$) 83 200 kronor.

På grundval av föreliggande uppgifter kan undervisningen vid lantmannaskolorna antagas pågå i medeltal 190 dagar för läsår, eller i medeltal 127 dagar under tiden 1 november—30 juni. Det sammanlagda elevantalet synes kunna uppskattas till 1 700. Såsom bidrag till lantmannaskolornas driftkostnader skulle alltså behöva upptagas ($49 \times 20 \times 127 =$) 124 500 kronor i grundbidrag och ($1\,700 \times 127 =$) 215 900 kronor i tilläggsbidrag, eller tillhoppa 340 400 kronor.

I fråga om lanthushållsskolorna kan det genomsnittliga antalet undervisningsdagar under ifrågavarande åttamånadersperiod uppskattas till 182 samt antalet elever till 150 i helårskurser och 1 200 i halvårskurser. Driftkostnadsbidrag kan beräknas utgå med ($40 \times 20 \times 182 =$) 145 600 kronor i grundbidrag och ($750 \times 182 =$) 136 500 kronor i tilläggsbidrag, eller med sammanlagt 282 100 kronor.

Medelsbehovet för bidrag till lantbruks-, lantmanna- och lanthushållssko-

lornas driftkostnader för budgetåret 1949/50 skulle följaktligen uppgå till (218 700 + 83 200 + 340 400 + 282 100 =) 924 400 kronor.

I enlighet med vad jag i ett tidigare sammanhang (prop. 79) anfört torde medelsbehovet för trädgårdsskolornas del böra uppskattas till 45 600 kronor för nästa budgetår, medan några medel till fruktodlarskola icke synas behöva beräknas.

Förevarande anslag skulle följaktligen för budgetåret 1949/50 behöva uppföras med (924 400 + 45 600 =) 970 000 kronor.»

Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt vissa lantbruksundervisningsanstalter: Bidrag till arvoden åt skolläkare.

Departementschefen har hemställt om oförändrad medelsanvisning, 10 000 kronor.

Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser.

Departementschefen har beräknat medelsbehovet till i runt tal 162 000 kronor, därav ett från 20 000 kronor till 30 000 kronor höjt belopp till utbildningskurser för kontrollassistenter, vilken höjning motiverats av att kontrollassistentutbildningen enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle utgå ur lantmannaskolornas huvudkurser. Efter avdrag av en beräknad reservation av 75 000 kronor har *departementschefen* hemställt om en medelsanvisning för ändamålet av 87 000 kronor mot för innevarande budgetår 93 000 kronor utöver en beräknad reservation av 80 000 kronor.

Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till jordbrukets yrkesskolor.

I enlighet med lantbruksstyrelsens anslagsäskanden har *departementschefen* för ändamålet föreslagit en anslagsanvisning av 230 000 kronor för nästa budgetår mot 231 800 kronor för innevarande år.

Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.

För ändamålet har *departementschefen* begärt en medelsanvisning av 920 000 kronor, innebärande en ökning jämfört med innevarande budgetår av 120 000 kronor.

Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter.

Under hänvisning till den starka begränsning av investeringarna, som måste vidtagas i nuvarande läge, har *departementschefen* hemställt om medelsanvisning med oförändrat belopp, 1 000 000 kronor.

Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till undervisningsmateriel för maskinundervisning.

Med hänsyn till att lokaler för undervisningen i maskin- och redskapslära samt för förvaringen av maskinerna kunna uppföras endast successivt, har *departementschefen* begränsat anslagsäskandet för nästa budgetår till 150 000 kronor att anvisas reservationsvis.

Bidrag till hushållningssällskapens undervisningsverksamhet m. m.

Departementschefen har i anledning av den föreslagna väsentliga ökningen av hushållningssällskapens undervisnings- och upplysningsverksamhet hemställt om en från 240 700 kronor till 840 000 kronor höjd medelsanvisning. Då *departementschefen* icke velat biträda de sakkunnigas förslag, att sällskapens ansökningsförfarande skall omläggas att i sin helhet avse budgetår, har under anslaget beräknats medel för statsbidrag avseende kalenderåret 1949 utom i vad avser den rörliga kursverksamheten, för vilka bidrag beräknats för läsåret 1949/50. Sålunda ha för kurserna med muntlig undervisning beräknats 100 000 kronor för första halvåret 1949 samt 200 000 kronor för andra halvåret 1949, då verksamheten torde avsevärt öka. Till åtta längre s. k. sammansatta kurser har medelsbehovet uppskattats till 80 000 kronor samt till omkring 350 ämneskurser 400 000 kronor. För studieresor har beräknats ett belopp av 30 000 kronor samt enahanda belopp för bidrag till undervisningsfilm och bildserier.

Skogsvård m. m.: Bidrag till vissa skogsbrukskurser.

För innevarande budgetår har under ifrågavarande anslagsrubrik anvisats förslagsvis 40 000 kronor.

Departementschefen har med hänsyn till att kursverksamheten till en början kommer att ha försökskaraktär samt att utbetalningen av statsbidragen till viss del torde komma att äga rum först under budgetåret 1950/51, uppskattat medelsbehovet för nästa budgetår till 145 000 kronor, därav 115 000 kronor för själva kursverksamheten, 10 000 kronor för stipendier åt elever i ungdomskurser och 20 000 kronor för stipendier åt elever vid vissa skogsbrukskurser, vilken sistnämnda kostnad hittills bestritts från anslaget till skogsvårdsstyrelserna. Förevarande anslag föreslås skola erhålla karaktären av reservationsanslag.

Utskottet.

Ett anordnande av yrkesutbildningen inom jordbruket och skogshanteringen efter de riktlinjer, om angivits av Kungl. Maj:t, torde med iakttagande av sträng sparsamhet draga de kostnader, som framgå av ovan an-

givna anslagsäskanden. Den avvikelse från Kungl. Maj:ts förslag, som förordats av utskottet, synes icke böra föranleda någon ändring i anslagsberäkningen. Utskottet biträder därför vad Kungl. Maj:t i denna del föreslagit.

Utskottets hemställan.

Under åberopande av vad i det föregående anförts hemställer utskottet,

I. att riksdagen må

1) dels i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 260 och II: 328, I: 266 och II: 334 samt I: 268 och II: 338 såvitt nu är i fråga, dels ock med avslag å motionerna I: 265 och II: 336, I: 267 och II: 337 samt I: 269 och II: 335, godkänna att den lägre yrkesundervisningen inom jordbruket och skogshanteringen organiseras efter de riktlinjer som utskottet i det föregående uppdragit;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts därom framställda förslag samt med avslag å motionerna I: 268 och II: 338, såvitt de beröra förevarande fråga, å riksstaten för budgetåret 1949/50 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till *Lägre lantbruksundervisning m. m.: Lantbruksskolan vid Ultuna* ett förslagsanslag av 42 000 kronor,

b) till *Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt vissa lantbruksundervisningsanstalter: Avlöningar* ett förslagsanslag av 2 976 600 kronor,

c) till *Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt vissa lantbruksundervisningsanstalter: Driftkostnader* ett förslagsanslag av 970 000 kronor,

d) till *Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt vissa lantbruksundervisningsanstalter: Bidrag till arvoden åt skolläkare* ett förslagsanslag av 10 000 kronor,

e) till *Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till särskilda utbildningskurser* ett reservationsanslag av 87 000 kronor,

f) till *Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till jordbrukets yrkesskolor* ett förslagsanslag av 230 000 kronor,

g) till *Lägre lantbruksundervisning m. m.: Understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter m. m.* ett förslagsanslag av 920 000 kronor,

h) till *Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten vid vissa lantbruksundervisningsanstalter* ett reservationsanslag av 1 000 000 kronor,

i) till *Lägre lantbruksundervisning m. m.: Bidrag till undervisningsmateriel för maskinundervisning* ett reservationsanslag av 150 000 kronor,

j) till *Bidrag till hushållningssällskapens undervisningsverksamhet m. m.* ett anslag av 840 000 kronor, samt

k) till *Skogsvård m. m.: Bidrag till vissa skogsbrukskurser* ett reservationsanslag av 145 000 kronor.

II. att motionerna I: 267 och II: 337, i den mån de icke kunna anses besvarade genom utskottets hemställan under punkten I, icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 12 maj 1949.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Carl Edmund Eriksson, Hjalmar Nilsson, Svedberg, Näslund, Jon Jonsson*, Henry Johansson* och Hugo Sundberg*; samt

från andra kammaren: herrar Svensson i Ljungskile, Andersson i Tungelsta, Johnsson i Kastanjegården*, Andersson i Surahammar, Hægglom, Gustafson i Dädesjö, Jacobson i Vilhelmina och Boman i Stafsund.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Svedberg, Näslund, Hugo Sundberg, Hægglom* och *Jacobson* i Vilhelmina, vilka ansett, att jordbrukets yrkesskolor bort inordnas bland övriga statsunderstödda fasta lantbruksundervisningsanstalter, varvid förmanligare statsbidrag borde utgå, ävensom att eleverna vid dessa skolor bort få åtnjuta stipendier, i följd varav

dels det stycke å s. 27 i utskottets utlåtande som börjar med orden »Vad jordbrukets — — —» bort lyda på följande sätt:

»Vad j o r d b r u k e t s — — — (s. 27) — — — jordbrukets yrkesområden. Vid sådant förhållande synas tillräckliga skäl ej föreligga att icke inordna dessa skolor — lämpligen under den av de sakkunniga föreslagna benämningen j o r d b r u k s s k o l o r — bland de övriga statsunderstödda fasta lantbruksundervisningsanstalterna.»;

dels det stycke å s. 30 i utskottets utlåtande, som börjar med orden »Mot Kungl. Maj:ts — — —» bort lyda sålunda:

»Mot Kungl. Maj:ts — — — (s. 30—31) — — — att erinra.»
varjämte följande stycke bort tillfogas:

»Vad jordbruksskolorna beträffar kommo de sakkunniga vid sina överväganden fram till att frågan om driftskostnadsbidrag till jordbrukets yrkesskolor kunde lösas efter endera av två linjer. Antingen skulle eleverna erhålla stipendier enligt samma grunder som eleverna vid lantmannaskolor med skyldighet för dem att själva bekosta sitt uppehälle samt driftskostnadsbidraget utgå enligt samma regler och med samma belopp som vid sistnämnda skolor eller skulle såsom nu skolan svara för elevernas uppehälle m. m. och driftskostnadsbidrag utgå med skäligt belopp, förslagsvis i grundbidrag 20 kronor per dag, då undervisning påginge, och i tilläggsbidrag 3 kronor per elev och dag. I fråga om båda alternativen förutsattes, att den särskilda förmånen av statsbidrag till avlönande av husmor samt förmans- eller arbetarpersonal skulle upphöra. Højningen av driftskostnadsbidraget var avsedd att kompensera skolorna för förlusten av sagda förmån ävensom att låta dem åtnjuta den förbättring av driftskostnadsbidraget, som föreslagits beträffande övriga lantbruksundervisningsanstalter.»;

dels ock att de tre första styckena å s. 32 i utskottets yttrande, vilka börja med orden »Vad angår — — —», »Frågan om — — —» och »På grund — — —», bort ersättas med följande stycke:

»Ett bifall till utskottets förslag, att jordbrukets yrkesskolor skola inordnas bland övriga statsunderstödda fasta lantbruksundervisningsanstalter, torde böra medföra, att nämnda skolor böra få åtnjuta motsvarande förbättring av driftskostnadsbidraget, som kommit de övriga skolorna till del. Därvid synes lämpligen ett av de alternativ, som anvisats av de sakkunniga, böra väljas. Efter övervägande av de fördelar och olägenheter, som äro förenade med vardera alternativet, har utskottet i likhet med de sakkunniga stannat för att förorda, att driftskostnadsbidrag till ifrågavarande skolor skall utgå enligt samma grunder och med samma belopp som till lantmannaskolorna samt att eleverna skola erhålla stipendier efter samma bestämmelser, som gälla för eleverna vid lantmannaskolor. Därvid förutsättes dock, att den särskilda förmånen av statsbidrag till avlönande av husmor samt av förmans- eller arbetarpersonal skall upphöra samt att eleverna själva skola bekosta sitt uppehälle.»